

HART VAN FREDERIKSOORD

WAARDENSTELLING, KADERS EN ONTWERPPRINCIPES

HART VAN FREDERIKSOORD

WAARDENSTELLING, KADERS EN ONTWERPPRINCIPES

Dit document is door Land-id i.s.m. MVDH cultuurhistorie opgesteld in opdracht van de Provincie Drenthe.

Arnhem, 1 december 2016

Versie: Definitief

projectnr. 20160902

INHOUD

1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding en doel	5
1.2 Methodiek en aanpak	5
1.3 Koloniën van weldadigheid	7
1.4 Studiegebied Frederiksoord	7
1.5 Leeswijzer	7
2 Analyse en waardenstelling	9
2.1 Proefkolonie Frederiksoord (en omgeving)	9
2.2 Statement of Outstanding Universal Value	9
2.3 Tjidlagen Hart van Frederiksoord	17
2.4 Ruimtelijke betekenis en waardering	31
3 Kaders en ontwerpprincipes	35
3.1 Hoofdzonering	35
3.2 Vrije Kolonie	37
3.3 Tuinbouwschool	39
3.4 Grote Hoeves	41
3.5 Inforium en omgeving	43
3.6 Structuurkaart	45
4 Vervolg	47
4.1 Vertaling in Bestemmingsplan	47
4.2 Nadere uitwerking	47

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Frederiksoord is de eerste proefkolonie van Weldadigheid in Nederland. In de Koloniën van Weldadigheid werden woeste grond ontgonnen door stedelijke armen, die werden onderworpen aan een uitgebreid heropvoedingsprogramma. Frederiksoord is een uniek gebied in Nederland en is samen met vier andere koloniën genomineerd om UNESCO Werelderfgoed te worden. Het nominatiedossier is momenteel in ontwikkeling. In dit dossier zijn de uitzonderlijke en universele waarde en de criteria op basis waarvan het gebied wordt ingeschreven uitgewerkt in een Statement of Outstanding Universal Value (SOUV). Beoogd wordt het nominatiedossier in 2017 in te dienen bij UNESCO.

De waarde van het gebied wordt al geruime tijd onderkent. De kernen Frederiksoord en Wilhelminaord en een gebied rondom zijn in 2009 aangewezen als 'beschermde dorpsgezicht' in het kader van de Monumentenwet 1988. In 2011 is de bescherming van deze kenmerken door de gemeente Westerveld verankerd in het Bestemmingsplan Beschermde Dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaord.

In het Hart van Frederiksoord liggen de oude tuinbouwschool en het Inforium, wat in januari 2016 is aangekocht door de Stichting Maatschappij van Weldadigheid. De samenwerkende partijen Stichting Maatschappij Weldadigheid, provincie en gemeente hebben de ambitie het terrein te ontwikkelen en de ontwikkelruimte te vertalen in een bestemmingsplan. Door de partijen wordt gewerkt aan een duurzaam gebiedsontwikkelingsplan dat is gebaseerd op het gedachtengoed van de Kolonie en tevens toekomstbestendig is. De basis voor dit ontwikkelingsplan is het door de stuurgroep op 8 juli 2016 vastgestelde Kolonieplan.

De nieuwe ontwikkelingen dienen in overeenstemming te zijn met de SOUV, zoals opgenomen in het (concept) nominatiedossier en de cultuurhistorische waarden van het gebied. Momenteel ontbreken de concretisering van de SOUV, de waardenstelling en de richtlijnen en kaders voor het gebied, op basis waarvan uitvoering kan worden gegeven aan het bestemmingsplan en de beoogde ontwikkelingen.

Om richting te kunnen geven aan de beoogde ontwikkelingen heeft de Provincie Drenthe in samenwerking met de Gemeente Westerveld opdracht gegeven om een onderzoek te doen naar de concrete betekenis van de geformuleerde SOUV en de overige cultuurhistorische waarden van het gebied. De centrale opgave van dit onderzoek is het in beeld brengen van de waarden en het vertalen naar kaders en ontwerpprincipes.

Beschermd Dorpsgezicht

Frederiksoord- Wilhelminaoord is aangewezen als beschermd gezicht, omdat het sociaal-historisch en ruimtelijk gezien van belang is vanwege de systematische ontginning van de woeste gronden, die in een voor dit gebied karakteristieke ruimtelijke structuur heeft geresulteerd. Deze wordt in beginsel gekenmerkt door een rechte lijnig wegenpatroon en gelijkvormige woningen, die op een regelmatige afstand van elkaar staan. In de tweede helft van de 19e eeuw trad er schaalvergroting op, waarbij een aantal grote landbouwbedrijven over de oude structuur van koloniehoeven heen werd gelegd. De huidige ruimtelijke structuur geeft zo een karakteristiek en herkenbaar beeld van de ontwikkelingsgeschiedenis van het gebied.

Daarnaast is de cultuurhistorische waarde van de Maatschappij van Weldadigheid van groot belang. Delegaties uit verschillende landen bezochten de Maatschappij vanwege de methode van armoedebestrijding, die in 19e eeuw Europees verband werd gezien als een van de meest toonaangevende. In de zuidelijke Nederlanden, nu België, werd zelfs een zustermaatschappij opgericht. Daarnaast liep de Maatschappij ook voorop op het gebied van ziekenfonds en de leerplicht.

Toelichting aanwijzingsbesluit Beschermd Dorpsgezicht

1.2 Methodiek en aanpak

Analyse en waardenstelling

De methodiek is gericht op een nadere analyse van de SOUV en criteria met de bijbehorende attributen die in het kader van het nominatiedossier zijn gedefinieerd, specifiek voor dit gebied. De SOUV is abstract en overkoepelend voor het totale (toekomstige) Werelderfgoed geformuleerd. Voor de waardestelling is de SOUV nader geconcretiseerd en vertaald naar de betekenis voor het plangebied Hart van Frederiksoord.

Daarnaast zijn ook andere cultuurhistorische waarden van het gebied in beeld gebracht. Dit heeft geresulteerd in een waardenstelling voor het gebied Hart van Frederiksoord. Voor de analyse en het vaststellen van de waarden is gebruik gemaakt van het (concept) nominatiedossier, de rapportage Koers op Kolonielandschap en andere relevante plannen (zoals het bestemmingsplan Residence) en eigen bevindingen uit het veldbezoek en bureau-onderzoek.

Ruimtelijke kaders & ontwerprichtlijnen

De geconcretiseerde SOUV en de waardenstelling hebben de basis gevormd voor het opstellen van de ruimtelijke kaders en de ontwerprichtlijnen. De kaders geven aan welke onderdelen en kenmerken behouden en versterkt moeten worden om de cultuurhistorische waarden van het gebied te borgen voor de toekomst. De kaders geven richting aan toekomstige ontwikkelingen die in het gebied zijn voorzien. De ontwerpprincipes geven aan op welke wijze dit zou kunnen en waar kansen liggen voor het versterken van de structuur van het gebied.

Werksessies

Voorliggende rapportage is samen met de betrokken partijen in het gebied ontwikkeld via drie werksessies. Aan deze werksessies heeft vertegenwoordiging van de Stichting Maatschappij van Weldadigheid, provincie, gemeente en deskundigen bijgedragen. Tijdens de werksessie zijn de bevindingen uit het bureau-onderzoek aangescherpt en vervolgens nader uitgewerkt.

Rapportage en vervolg

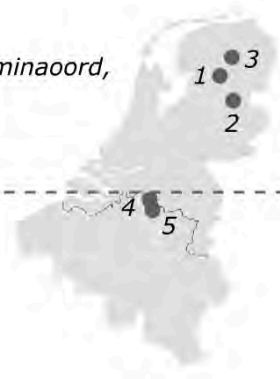
De bevindingen van de waardenstelling en het onderzoek naar de ruimtelijke kaders en de ontwerprichtlijnen zijn vastgelegd in deze rapportage. Dit resultaat is input voor de vertaling in het bestemmingsplan en de verdere uitwerking van de plannen voor het gebied.

NEDERLAND

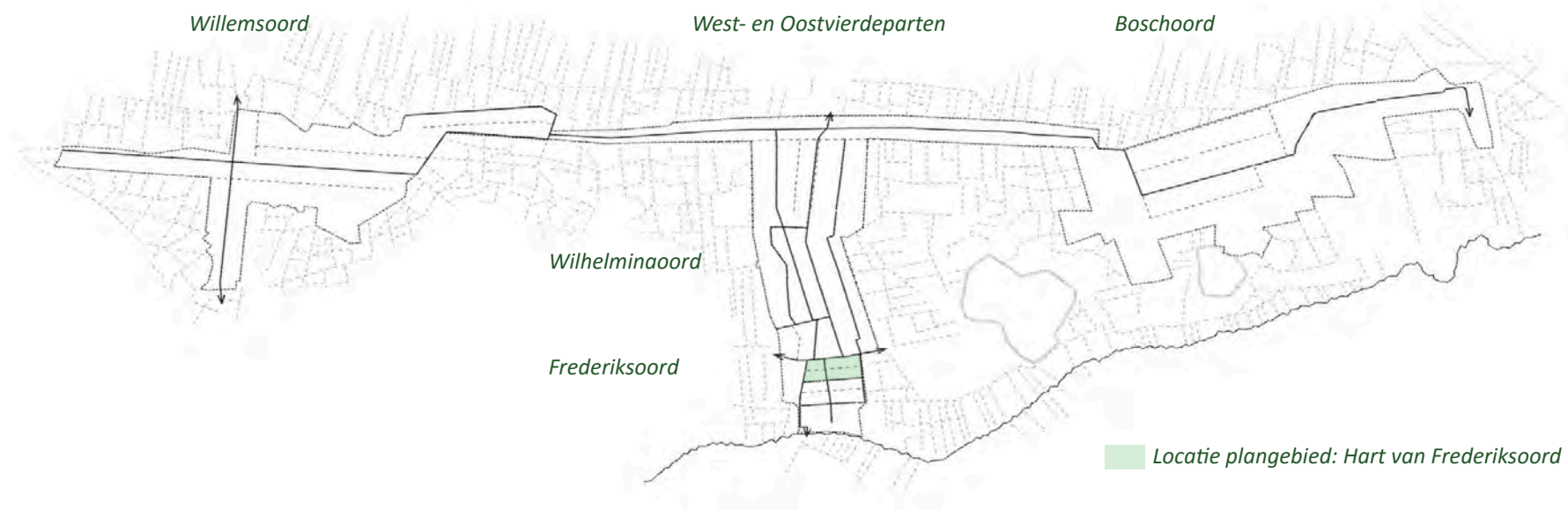
- 1 Frederiksoord (incl. Willemsoord, Wilhelminaoord, Boschoord, Oost-en Westvierdeparten)
- 2 Ommerschans
- 3 Veenhuizen

BELGIË

- 4 Wortel
- 5 Merksplas

Ligging van de koloniën

Verschillende delen van de Vrije Kolonie Frederiksoord en omgeving

1.3 Koloniën van weldadigheid

In de periode van 1818 tot 1825 heeft de Maatschappij van Weldadigheid in het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in vijf aaneengesloten gebieden de Koloniën van Weldadigheid gesticht. Het doel achter deze koloniën was een integrale oplossing te bieden voor het armoedevraagstuk in de stedelijke gebieden, door landontginning en tewerkstelling van de armen te combineren. In zeven jaar tijd werden door stedelijke armen woeste gronden ontgonnen en omgezet in landbouwkoloniën. Op deze manier ontstonden herkenbare landschappelijke eenheden: een ruimtelijke structuur die geheel was toegesneden op de organisatorische opzet; een sterk orthogonaal en hiërarchisch landschap van orde en tucht dat een scherp contrast vormt met het omliggende landschap (bron: Koers op kolonielandschap).

Met de Koloniën van Weldadigheid begon de maatschappelijke elite 200 jaar geleden een bijzonder experiment. De sporen van dit vooruitstrevende, maatschappelijke experiment zijn nog steeds zichtbaar op vijf plaatsen in Nederland en België. Arme stedelingen werden op de hei en in het veen aan het werk gezet om land te ontginnen en vrijboer te worden. Onderwijs was een zeer belangrijke pijler in het gedachtengoed van de maatschappij. Iedereen werd opgeleid tot boer en de kinderen kregen basisonderwijs. De organisatie en internationale uitstraling van de 'Maatschappij van Weldadigheid' was indrukwekkend. De bijzondere combinatie van normen, arbeid, discipline, beloning en onderwijs in de koloniën vormen de kiem van het denken over volksverheffing en sociale stijging (bron: www.kolonienvanweldadigheid.eu).

De Koloniën van Weldadigheid weerspiegelen de wisselwerking tussen de Verlichte ideeën en het concrete landschap waarin ze vorm kregen. De inrichting van het landschap was functioneel, ze volgde het organisatiemodel dat de Maatschappij voor ogen had, niet omgekeerd. De landschappelijke ordening van elke kolonie lag vooraf niet vast, maar volgde een proces van 'trial and error'. Met elke nieuw aangelegde kolonie werd het landschappelijk model aangepast aan veranderende doelgroepen, terreinomstandigheden, maatschappelijke kritieken, nieuwe landbouwkundige inzichten of hervormingen in de bedrijfsvoering. In de reeks van de huidige kolonielandschappen is deze evolutie van het organisatie-model af te lezen.

1.4 Studiegebied Frederiksoord

In het nominatiedossier wordt gesproken over Frederiksoord e.o.. Dit gebied bestond uit meerdere aaneengeschakelde vrije koloniën: Frederiksoord, Willemsoord, Wilhelminaoord, Boschoord en Oost- en Westvierdeparten. De analyse van de SOUV (paragraaf 2.2) richt zich op Frederiksoord en de directe omgeving. De verdere de waardenstelling, de ruimtelijke kaders en de ontwerprichtlijnen betreffen de het plangebied Hart van Frederiksoord (kaart plangebied, zie volgende pagina).

1.5 Leeswijzer

In het volgende hoofdstuk wordt in de eerste paragraaf een korte beschrijving gegeven van de algemene kenmerken van Frederiksoord.

Vervolgens wordt in paragraaf 2.2 ingegaan op de SOUV, de criteria en de attributen zoals deze zijn beschreven in het (concept)nominatiedossier. Deze worden vervolgens nader geconcretiseerd voor de omgeving van Hart van Frederiksoord.

In paragraaf 2.3 wordt dieper ingegaan op de waarden van het plangebied. Deze waarden zijn onderverdeeld in vier kenmerkende tijdlagen voor het gebied: de laag van de Vrije Kolonie, de laag van de Tuinbouwschool, de laag van de Grote Hoeves en de laag Inforium en omgeving. Per laag is de historie en ontwikkeling aangegeven. Dit is vervolgens vertaald naar de ruimtelijke kenmerken van het gebied. Per onderdeel wordt besloten met een korte samenvatting van de betekenis van de laag voor het Hart van Frederiksoord. In paragraaf 2.4 worden de vier tijdlagen ten opzichte van elkaar gepositioneerd.

Hoofdstuk 3 gaat in op de kaders en ontwerpprincipes. Allereerst wordt ingegaan op de hoofdzonering en structuur van Hart van Frederiksoord, vervolgens wordt per tijdlaag aangegeven wat de belangrijke kaders en richtlijnen zijn. De ontwerpprincipes geven aan op welke wijze omgegaan kan worden met deze kaders en wat kansen zijn voor verdere versterking van de structuur van het gebied.

Het vierde hoofdstuk bevat een korte conclusie van het onderzoek. Daarnaast is aangegeven hoe het vervolgproces er uit ziet.

Kaart plangebied

2 ANALYSE EN WAARDENSTELLING

2.1 Proefkolonie Frederiksoord (en omgeving)

In proefkolonie Frederiksoord e.o. werd als eerste geëxperimenteerd met het vertalen van de doelstellingen van de Maatschappij naar een landschapsmodel. Frederiksoord was een vrije kolonie. Maar dat is maar betrekkelijk, want alles was collectief geregisseerd en er was een sterke discipline. Doordat het de eerste (proef)kolonie was en een vrije kolonie met individuele kavels, is de opzet relatief kleinschalig. Het sterke ritme waarin de koloniewoningen in het gebied voorkomen en de 'uniforme' basisvorm, die tegelijkertijd in veel variaties en diversiteit voor komt, zijn iconisch. Het contrast tussen de 'oorden' en 'parten' onderling is groot. De rijke uitstraling van Frederiksoord steekt af bij het functionele en rurale karakter van Willemsoord en de Oost- en Westvierdeparten. Boschoord kent nagenoeg geen bebouwing en bestaat geheel uit bos. De continuïteit en daarmee het verbindende, zit in de doorgaande ontginningsassen met de lanen, zoals de Oost- en Westvierdeparten en de Koningin Wilhelminalaan (bron: Koers op kolonielandschap).

2.2 Outstanding Universal Value

Momenteel wordt gewerkt aan het Nominatiedossier voor de Koloniën van Weldadigheid. Voor het Nominatiedossier is een (concept) Statement of Outstanding Universal Value (SOUV) opgesteld. Deze SOUV vormt de basis voor de inschrijving in het Werelderfgoedregister. De SOUV beschrijft de uitzonderlijke unieke universele waarden voor het totale (toekomstige) Werelderfgoed, dus voor de vijf componenten samen. Hieronder is het concept van de Statement of Outstanding Universal Value van mei 2016 weergegeven:

Voorgestelde SOUV (Nominatiedossier mei 2016)

De Koloniën van Weldadigheid zijn:

- Een ingrijpend en grootschalig sociaal experiment van armoedebestrijding in Nederland en België; een alomvattend systeem van landbouwkoloniën, gericht op orde en discipline;
- Een serie van zeven Koloniën die tussen 1818 en 1825 met voortschrijdend inzicht tot stand zijn gekomen.

Zij worden genomineerd op grond van de volgende criteria:

(iii), want: De Koloniën van Weldadigheid zijn een uitzonderlijk, utopisch landschap van social engineering, bedoeld om armen via landbouw en binnenlandse kolonisatie te vormen, vanwege:

1. De systematische disciplinerende (arbeid, onderwijs en moraal) van arme en behoeftige burgers op een nationale schaal;
2. De opbouw van zelfredzame gemeenschappen met hoogwaardige voorzieningen;
3. De opzet als laboratorium voor betere burgers, als afspiegeling van de bestaande samenleving.

(v), want: De Koloniën van Weldadigheid zijn uitzonderlijk als grootschalige ontginningslandschappen van armoedebestrijding, vanwege:

4. Het doel om natuurlijke landschappen te ontginnen en in te richten ten behoeve van een integrale oplossing van het armoedeprobleem op nationale schaal.
5. Het organisatiemodel met twee types: vrije en onvrije koloniën.
6. De landbouwinnovatie, gericht op de maximalisatie van de productie en het optimaliseren van de productie door de kolonisten.

(vi), want: De Koloniën van Weldadigheid zijn uitzonderlijk als een ingrijpend sociaal initiatief dat vooruitliep op de sociale verzorgingsstaat, vanwege:

7. Het sociale initiatief van de maatschappelijke elite, gericht op de aanpak van de armoede op een nationale schaal (in publiek-private samenwerking);
8. Het herinneringslandschap met verschillende betekenislagen, die zowel positief als negatief geladen zijn; als vroeg voorbeeld van social engineering, als plek in het collectieve geheugen (armoede en disciplineren) en als plek van schaamte en stigma's, die geleidelijk transformeert naar emancipatie en trots.

De Koloniën van Weldadigheid moeten bewaard blijven voor toekomstige generaties; armoede en maakbaarheidsvraagstukken zijn nog steeds manifest en er zijn lessen te leren uit deze geschiedenis.

In het jargon van Unesco wordt de term 'attributes' gebruikt voor alle onderdelen van het Werelderfgoed die uitdrukking geven aan de SOUV. Het kan gaan om gebouwen, ensembles, openbare ruimte, stukken landschap of bepaalde kenmerken – zoals openheid of geslotenheid. De belangrijkste attributen (kernkwaliteiten) die in het Nominatiedossier (mei 2016) worden onderscheiden zijn:

- De basistypologie van de vrije en onvrije Kolonie van Weldadigheid
- De structuur van wegen, beplanting, waterstructuren, het toegepaste maatsysteem, en het grid van de bebouwing
- De iconische bebouwing die representatief is voor het experiment van armoedebestrijding en de doorontwikkeling daarvan.

Concretisering van de SOUV /attributen

Voor de waardenstelling en het opstellen van kaders en ontwerpprincipes specifiek voor het Hart van Frederiksoord is de SOUV nader geconcretiseerd in onderstaande kernkwaliteiten en attributen.

Basistypologie Frederiksoord

De basistypologie bestaat uit een vrije Kolonie die het ontstaan van de Maatschappij van Weldadigheid markeert. Hier werd als eerste geëxperimenteerd met het vertalen van de doelstellingen van de Maatschappij naar een landschapsmodel. In Frederiksoord werden 52, in theorie zelfvoorzienende, boerenhoeves gebouwd. De eigen woning en de gemeenschappelijke voorzieningen, gecombineerd met het strakke ritme van de dag zou de kolonist moeten stimuleren om uiteindelijk vrijboer te worden. Karakteristiek voor alle vrije koloniën is de ritmiek van bebouwing langs lange linten met gelijk ingedeelde percelen. De basiseenheid is de ééngezinsoerderij. De koloniën hadden uiteenlopende voorzieningen om in het eigen onderhoud te voorzien. Een van de belangrijkste voorzieningen was dat elke kolonie vanaf het begin een school had en soms zelfs meerdere. Het gedachtengoed was dat onderwijs de mens uit de armoede haalt en met de geleerde (beroeps-)vaardigheden een goed bestaan op kan bouwen. Ook was kerkbezoek verplicht, wat zichtbaar is in de nog aanwezige godsdienstige gebouwen (synagoge, gereformeerde kerken, katholieke kerken). De kenmerken van de basistypologie zijn:

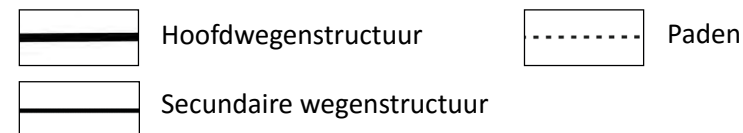
- Organisatiemodel van de vrije zelfvoorzienende landbouwkolonie.
- De grote verscheidenheid als het gaat om klassen (lagen uit de maatschappij) die betrokken zijn bij dit project vanaf het begin (sociale diversiteit).
- Gericht op ontwikkeling van de mens en op onderwijs voor alle klassen in de maatschappij (ontwikkeling en onderwijs).
- Een combinatie van verschillende doelgroepen waarop dit principe gericht was.
- De kolonies ontstonden door de drang om een verzorgingsstaat te creëren.
- De maatschappij van weldadigheid was neutraal als het gaat om geloof (tolerantie).
- Minder streng regime.
- Mensen in gezinsverband.
- Ruimtelijk patroon van lange linten met kleine boerderijen.
- Diversiteit en kleinschaligheid van verspreide voorzieningen.

Structuur van Frederiksoord

Deze proefkolonie en vrije koloniën werden gesticht op zandgronden met heide. De heide werd ontgonnen. Hierbij werd de bestaande Westerbeeksloot verbreed en uitgediept voor de ontsluiting van goederen. De ontginning werd in fases uitgebreid tussen het reeds in gebruik genomen heidegebied, wat de langgestrekte en verspreide vorm verklaart. Langs de ontginningsassen bevinden zich kleine ensembles met (collectieve) voorzieningen en het karakteristieke ritme van de koloniewoningen. Er werden vaste maten uitgezet vanuit de ontginningsassen, van circa 3 ha groot. Hierdoor ontstonden zowel diepere smallere kavels, als ondiepere bredere kavels. Op een aantal plaatsen is de oorspronkelijke kaveldiepte nog zichtbaar langs de assen. Binnen deze strook met de erven van 30 meter diepte bevonden zich de koloniewoningen. De strook maakte deel uit van het maatsysteem van de kolonie en is hier en daar nog herkenbaar door markering middels aanwezige beplanting of een watergang of greppel. In een latere fase werden eerst de percelen vergroot en zijn er grotere collectieve boerderijen gesticht. Het koloniekarakter wordt mede bepaald door een afwisseling tussen openheid en beslotenheid en laanbeplanting langs met name de ontginningsassen. De structuur van Frederiksoord bestaat uit een samenspel van wegen, beplanting, water, maatvoering (maatsysteem) en de bebouwingstructuur (patroon van bebouwing).

De voorgenoemde onderdelen (attributen) zijn hierna uitgewerkt.

Wegen

Wegen

- Orthogonale structuur (rechte wegen).
- Wegen verbinden de kolonievoorzieningen.
- Hiërarchie in wegen en paden.
- Ontginningsweg met voorzieningencluster heeft karakteristiek profiel.

Beplantingsstructuur

Laanbeplanting

Bossage

Beplantingsstructuur

- De ontginningsstructuur wordt gemarkeerd door de markante bomenrijen (eiken) en hagen.
- Boscomplexen, waaronder het recreatiebos.
- Beukenhagen als wegbegeleiding en perceelafschending.
- Boomgroepen op kruispunten.

Water

Waterstructuur

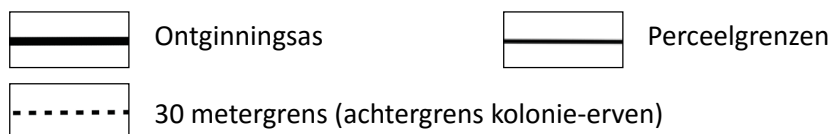
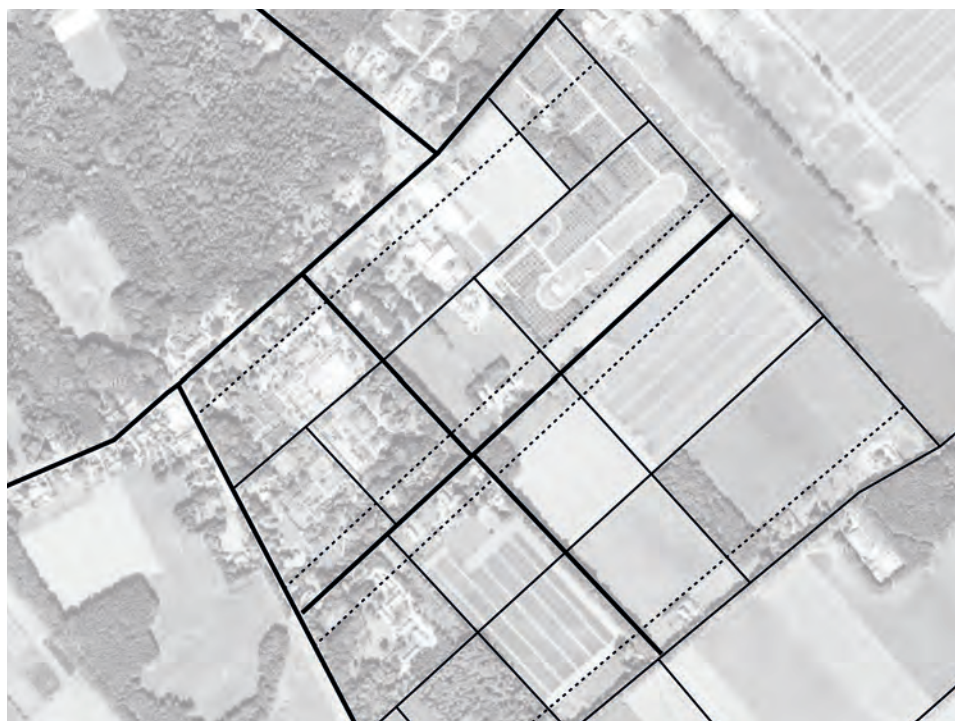

Gedempte waterstructuur

Water

- Sloten en greppels als markering historische perceelgrenzen en ontginningsassen.
- Voormalige ontginningsvaart (Westerbeekslot).
- Leemsloot tussengrens als markering van het maatsysteem.

Maatsysteem

Maatsysteem

- De kaveldiepte 30 m langs de ontginningsas is op sommige plekken nog zichtbaar.
- Vaste maat van de percelen (3 ha).
- De maatvoering van de kolonie-erven sluit aan bij de kleinschaligheid van de individuele kavels.

Bebouwingsstructuur

Bebouwingsstructuur

- Sterk ritme van bebouwing.
- Regelmatige afstand van de gebouwen tot elkaar.
- Koloniewoningen recht tegenover elkaar.
- Kolonieboerderij altijd met de voorzijde naar de weg gericht.
- Ensemble van voorzieningen.
- Geordend langs de ontginningsas.

Iconische bebouwing

Bebouwing die het verhaal van de koloniën illustreert

Erfstructuur

Iconische bebouwing

Onder iconische bebouwing wordt de bebouwing verstaan die het verhaal van de koloniën illustreert en verrijkt, zoals bebouwing uit de tijd van de Maatschappij van Weldadigheid, of karakteristieke bebouwing die later is gerealiseerd in het gedachtengoed van de koloniën. In het nominatiedossier is de iconische bebouwing voor het Werelderfgoed specifiek aangegeven. De ensembles met iconische bebouwing van Frederiksoord zijn kleinschalig van karakter. Dit komt doordat Frederiksoord een vrije kolonie was en er geen grootschalige gesloten opvang was. De collectieve voorzieningen als school, rustoord, kerk, gaarkeuken, etc. liggen verspreid over de kolonie, opgenomen in het fijnmazige netwerk, wat kenmerkend is voor deze vrije kolonie. De religieuze vrijheid wordt geïllustreerd door de aanwezigheid van de verschillende kerkgebouwen en begraafplaatsen.

De kenmerken van de iconische bebouwing zijn:

- Veel voorzieningen in het hart van Frederiksoord
- Clustering van voorzieningen aan de ontginningsas
- Koloniewoningen, ambtenarenwoningen, scholen, centrale voorzieningen, werkplaatsen, hoeves, gebouwen Maatschappij van Weldadigheid

De bovenstaande concretisering van de SOUV in attributen en kernkwaliteiten, maakt onderdeel uit van het (toekomstige) Werelderfgoed. Dit zijn kwaliteiten die bij toekomstige ontwikkelingen behouden en versterkt dienen te worden. Naast de specifieke kernkwaliteiten die onderdeel uitmaken van het toekomstige Werelderfgoed, zijn er ook andere waarden die het gebied karakteriseren. Deze waarden bieden eveneens richtlijnen, kaders en ontwerpprincipes voor toekomstige ontwikkelingen.

2.3 Tijdlagen Hart van Frederiksoord

In deze paragraaf worden de waarden van Hart van Frederiksoord beschreven. Hierbij worden zowel de kernkwaliteiten uit de voorgaande paragraaf als de andere aanwezige waarden meegenomen. Deze paragraaf bevat als het ware een optelsom van de aanwezige waarden en vormt zo de complete waardenstelling van Hart van Frederiksoord. De waardenstelling van het Hart van Frederiksoord is opgebouwd aan de hand van vier tijdlagen:

- De Vrije Kolonie (vanaf 1818)
- De Tuinbouwschool (1884-1994)
- Periode van de Grote Hoeves (1912 en 1930)
- Inforium en omgeving (1997 tot heden)

Deze tijdlagen zijn bepaald door de periodes van grote verandering (transformatie) in het gebied. De optelsom van deze lagen bepaalt het huidige karakter (identiteit) van het gebied.

De Vrije Kolonie (vanaf 1818)

Historie en ontwikkeling

De kenmerken van de Vrije Kolonie zijn een belangrijk deel van het toekomstige Werelderfgoed. In deze paragraaf worden de kenmerken van de laag van de Vrije Kolonie voor het plangebied Hart van Frederiksoord nader uitgewerkt.

Kenmerken van de Vrije Kolonie

- **Wegen en paden:** In het Hart van Frederiksoord zijn de ontginningsassen nog grotendeels herkenbaar. Aan de westzijde loopt de Burgemeester Wijnoldyweg, die aantakt op de Majoor van Swietenlaan. Bij de aansluiting van de Majoor van Swietenlaan met de Koningin Wilhelminalaan is een rotonde gerealiseerd, waardoor de oorspronkelijke structuur en de relatie met de koloniebebouwing minder helder is. Aan de zuidzijde van het plangebied loopt de Molenlaan. Karakteristiek is de Graaf van Limburg Stirumlaan die tussen de ambtenarenwoningen door naar de oorspronkelijke gaarkeuken loopt.
- **Bepanting:** De bepanting van de laag van de Vrije Kolonie wordt vooral bepaald door de lanen langs de wegen en de beukenhagen als erfafscheiding. De lanen worden gevormd door enkele en dubbele rijen van eiken.
- **Water:** Vanuit de laag van de Vrije Kolonie zijn de Westerbeeksloot en de Leemsloot nog herkenbaar. Beide zijn in de loop der jaren aangepast.
- **Maatvoering (maatsysteem):** Het oorspronkelijke maatsysteem is in het plan-

gebied deels herkenbaar. Vanaf de ontginningsassen is de maat van 30 meter op een aantal plekken nog zichtbaar. Ook is de middenmaat nog voor een groot deel herkenbaar en veelal overgenomen in de structuur van de latere tijdlagen. De hele maat is nog steeds aanwezig en wordt gevormd door de Molenlaan.

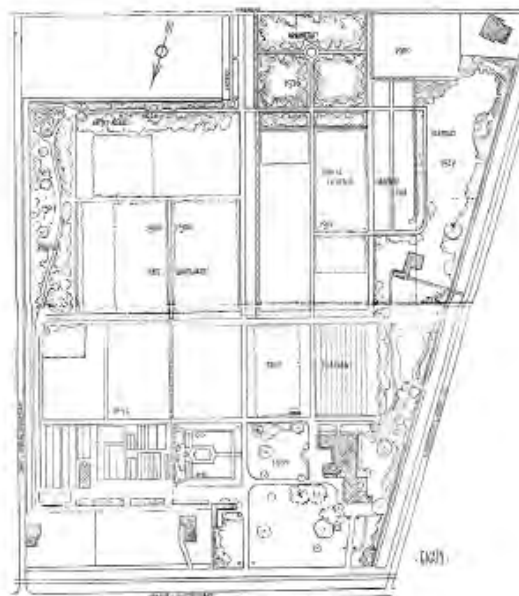
- **Bebouwingstructuur (patroon van bebouwing):** De bebouwing die thuis hoort bij de laag van de Vrije Kolonie wordt bepaald door enkele karakteristieke koloniewoningen. De meeste van deze woningen zijn in de SOUV en de beschrijving van de attributen benoemd als iconisch. Vooral het ensemble van ambtenarenwoningen aan de Majoor van Swietenlaan is bijzonder karakteristiek. Daarnaast zijn er nog enkele karakteristieke woningen die aansluiten bij de ritmiek en de schaal van de laag van de Vrije Kolonie. Aan de Molenlaan zijn recent nieuwe 'koloniewoningen' gerealiseerd. Dit zijn woningen die een moderne vertaling zijn van de oorspronkelijke koloniewoning en de oorspronkelijke structuur en gedachte meer herkenbaar en beleefbaar maken. De achtergrens van de laag van de Vrije Kolonie langs de Molenlaan ter hoogte van de tuinbouwschool is grotendeels verdwenen. De centrale functies van de Frederiksoord zijn in de loop der jaren steeds meer naar de Majoor van Swietenlaan verschoven.

De laag van de Vrije Kolonie is bepalend voor de hoofdpzetting van het gebied, de structuurdragers zijn de ontginningsassen, de wegen met laanbepanting en het maatsysteem. Deze structuur is tot op de dag van vandaag grotendeels herkenbaar en vormt een duidelijk raamwerk van het plangebied. De koloniewoningen zijn op de weg georiënteerd en daardoor vanaf de omliggende wegen goed herkenbaar. De laag van de Vrije Kolonie vormt een belangrijke basis van dit gebied en de kenmerken zijn waardevol voor het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid.

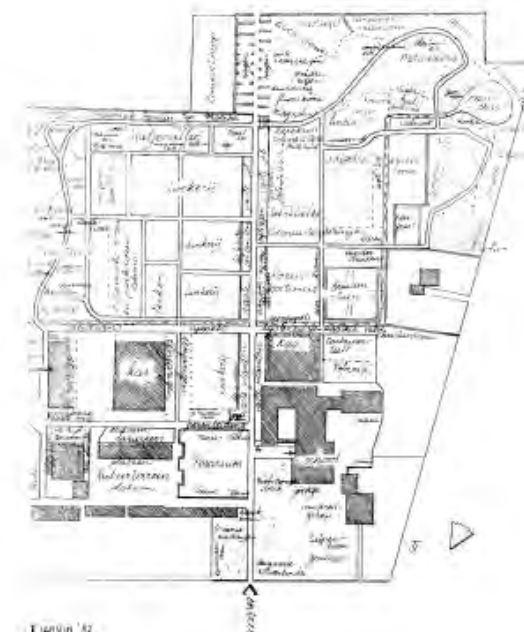
De laag kenmerkt zich door twee zones: de nog authentieke historische kolonie laag aan de Majoor van Swietenlaan en de zone langs de Molenlaan met het moderne koloniekarakter. Ten oosten van de Graaf van Limburg Stirumlaan zijn nieuwe koloniewoningen gebouwd. Beide zones zijn sterk op de weg georiënteerd. De zone aan de Majoor van Swietenlaan bestaat uit enkele gave, zeer kenmerkende koloniewoningen en vormen samen een karakteristiek ensemble uit de periode van de Kolonie van Weldadigheid.

1908

1950

1982

Ontwikkeling van het terrein van de tuinbouwschool

De karakteristiek en de structuur van het koloniekarakter wordt bepaald door de architectuur van de bebouwing, zichtbaarheid van het maatsysteem (30 meter grens), het ritme van de bebouwing, de oriëntatie van de bebouwing op de weg en de openheid van het erf tussen de bebouwing. De later toegevoegde zone bestaat uit een ritme van nieuwe koloniewoningen die de historische structuur op eigentijdse wijze herkenbaar en beleefbaar maken. Langs de Molenlaan liggen ook enkele historisch karakteristieke gebouwen.

De Tuinbouwschool (1884-2005)

Historie en ontwikkeling

De tuinbouwschool (G.A. van Swieten Tuinbouwschool) heeft een belangrijke invloed gehad op de ruimtelijke structuur van het Hart van Frederiksoord. De tuinbouwschool is in 1884 opgericht door Majoor van Swieten, het is de eerste tuinbouwschool van Nederland. De tuinbouwschool had tot doel jongeren uit de koloniën een gedegen opleiding te geven in fruit groente, bloemen en boomteelt. De oorspronkelijke school, tevens woonhuis van de directeur, was eenvoudig van opzet en bevatte slechts één lokaal voor twaalf leerlingen. Verreweg de meeste leerlingen kwamen uit het gehele land en zij waren merendeels in de kost bij inwoners van Frederiksoord en omstreken. De tuinbouwschool werd op 25 september 1884 geopend, het gebouw bestond toen uit één verdieping. In 1888 is besloten een tweede verdieping te bouwen. In 1887 is het eerste deel van de tuin aangelegd. Dit was een rationeel aangelegde gebruikstuin en een landschapelijke siertuin. In circa 1890 is de perenleiding aangeplant. De tuin is daarna een aantal malen aangepast en vergroot. Zo is in 1893 de Franse tuin aangelegd en heeft in 1934 een uitbereiding van het kassencomplex plaatsgevonden.

Naast de tuinbouwschool is ook een bosbouwschool op de hoek Vledderweg/Koningin Wilhelminaweg (in gebruik van 1888 tot 1902) en een landbouwschool (in gebruik van 1890 tot 1901) in Willemsoord opgericht. Beide werden gefinancierd door Majoor Van Swieten en beide werden opgeheven vanwege het gebrek aan leerlingen. Het gebouw van de bosbouwschool staat nog op de hoek van de weg naar Noordwolde. Hierin was het kantoor van de Maatschappij gevestigd. De Maatschappij besloot in 1975 om het hoofdkantoor te verplaatsen naar het nabijgelegen Huis Westerbeek.

In 1963 groeide het leerlingenaantal van de tuinbouwschool steeds verder. In 1969 werd een nieuw schoolgebouw in gebruik genomen. Het bleek al direct te klein te zijn, zodat in 1971 nog twee lokalen werden bijgebouwd. Ook het eerder gerealiseerde hulpgebouw bleef in gebruik.

Het oude schoolgebouw werd definitief verlaten en later ingericht als klokkenmuseum. In 1983 werden weer vier lokalen met bijbehorende technische ruimten aangebouwd. Na 1966 was ook het kassencomplex aan vernieuwing toe. In 1971 werd de nieuwe kas in gebruik genomen en werd begonnen met de afbraak van de oude kassen om ruimte te maken voor parkeerplaatsen en fietsenstalling. Een verbetering in 1978 was de realisatie van een oefenkas voor aanleg en onderhoud.

Het voorlopig afschaffen van de studierichtingen groente- en fruitteelt bracht gevolgen met zich mee voor de inrichting van de schooltuin. Dit als gevolg van de overgang van het tuinbouwonderwijs van een opleiding tot tuinbaas naar een opleiding tot groenvoorziening, landschapsverzorging en recreatie. De boomgaard aan de Vledderweg, de Spillehof werd afgesloten. Deze was met rijksgeld opgebouwd en werd ook weer met rijksgeld afgebouwd, in de vorm van subsidie in het kader van het opruimen van hoogstamfruitcomplexen. De tuin voor groenteteelt werd beplant met heesters, bomen en rozen, ook werd een kruidentuin aangelegd. De oude vruchtbomen op de tuin werden ook gerooid en hun plaats werd ingenomen door een boomkwekerij en sortimenten tuin. Het verwarmde Venlo warenhuis was zeer geschikt voor de teelt van kasrozen en anjers. In de jaren 1968 en 1969 waren de collecties malus, prunus en sorbus uitgebreid en werd het sortiment botanische en parkrozen geplant. In de laatste jaren zijn ook gronden buiten de schooltuin in gebruik genomen voor de opkweek van gewassen. De maatschappij van weldadigheid stelde hiervoor drie percelen ter beschikking. De ronde tuin werd aangelegd in 1983. In september 1984 zijn er 54 wooneenheden vlak bij de school in gebruik genomen.

De G.A. van Swietentuinen (aanleg: 1908) horen van oudsher bij de Middelbare Tuinbouwschool. Het educatieve doel heeft hier van oudsher voorop gestaan. De oppervlakte van de tuin bedroeg aanvankelijk twee hectares maar is in de loop van tijd vergroot tot zeven. Uitgangspunt is altijd geweest dat zowel de aanleg als het onderhoud van de tuin door de leerlingen van de school gebeurt, onder toezien oog van werkmeesters en leraren. De tuinen hadden een belangrijke betekenis voor Frederiksoord. De tuinen hadden een grote aantrekkende werking op het eerste toerisme in de streek. Met name de Franse tuin en de rotstuinen werden bezocht door bezoekers uit het gehele land. Dit heeft ook voor de middenstand in de Frederiksoord een impuls betekent (hotelbezoek etc.). Daarnaast is de bloemencorso uit deze aandacht voor platen en bloemen ontstaan. Een nadere analyse van de tuinbouwschool is te vinden in bijlage 1 (Cultuurhistorische toets Van Swieten Tuinbouwschool, door MVDH cultuurhistorie).

Kenmerken van de tuinbouwschool

In het plangebied (Hart van Frederiksoord) zijn de volgende elementen uit de tijdlaag van de tuinbouwschool duidelijk herkenbaar:

- **Wegen en paden:** De tuinbouwschool is gestart aan de Majoor van Swietenlaan. De latere uitbereiding en het terrein van de tuinbouwschool ligt ingeklemd tussen deze ontginningsas, de burgemeester Wijnoldyweg, de Graaf van Limburg Stirumlaan en de Molenlaan aan de zuidzijde. De tuinbouwschool en de bijbehorende tuinen zijn niet gericht op de omliggende wegen. In het gebied van de tuinbouwschool liggen diverse paden die de oriëntatie van de laag van de Vrije Kolonie volgen (orthogonale structuur). Karakteristiek is de centrale as (Beukenlaan) die van noord naar zuid door het gebied van de tuinbouwschool loopt. Vanuit deze as zijn de oost west georiënteerde paden uitgezet. Daarnaast is een functionele verbinding tussen de tuinbouwschool en het Inforium gerealiseerd. Deze verbinding ligt langs de oorspronkelijke perenleiding. Uitzondering hierop is de directeurswoning en tuinmanswoning aan de Burgemeester Wijnoldyweg. Kenmerkend is de perenlaan, die gelegen is aan het oost-west lopende pad wat onderdeel uitmaakt van de orthogonale structuur. Deze structuur is al herkenbaar in de eerste tekeningen van de tuinbouwschool.
- **Beplanting:** De tuinen van de tuinbouwschool zijn kenmerkend voor het gebied. De tuinen zijn vanaf de start van de tuinbouwschool steeds aangepast en vergroot. De structuur en delen van de beplanting zijn nog herkenbaar. Het in de orthogonale structuur gelegen patchwork van verschillende tuinen is nog herkenbaar en het gebied kent een grote diversiteit aan bomen. Doordat het gebied de afgelopen jaren geen functie heeft gehad is de staat van onderhoud afgenomen. Aan de randen van het gebied is in de loop der jaren een groene mantel van beplanting ontstaan. Dit versterkt de naar binnen gekeerde oriëntatie van de tuinbouwschool.
- **Water:** De Leemsloot is in het gebied van de tuinbouwschool opgenomen. Aan de westzijde is de loop van de sloot aangepast, passend bij het karakter van de landschappelijke siertuin.
- **Maatvoering (maatsysteem):** In het gebied liggen diverse paden die aansluiten bij het maatsysteem van de laag van de Vrije Kolonie of hierop voortbordurend door extra tussenmaten toe te voegen. De perenleiding is een voorbeeld van deze extra toegevoegde maat.

- **Bebouwingstructuur (patroon van bebouwing):** Gedurende de jaren is er steeds bebouwing toegevoegd. De bebouwing van de tuinbouwschool is intern gericht en kenmerkt zich door grootschalige en vrij lage bebouwing die de richting van de paden volgt. De bebouwing bevindt zich aan de noordzijde van de Leemsloot. Het hoofdgebouw refereert aan het hoogtepunt van de tuinbouwschool.

De laag van de tuinbouwschool is intern georiënteerd. Van oorsprong is het terrein van de tuinbouwschool op te delen in twee zones, het deel vóór en het deel achter de Leemsloot. Het noordelijke deel is het functionele deel van het terrein en bestemd voor gebruik en bebouwing. Het zuidelijke deel is meer parkachtig met waardevolle bomen. De centrale as als entree, de Leemsloot en de mantel zijn belangrijke ruimtelijke dragers van het terrein van de tuinbouwschool. De orthogonale structuur met het patchwork aan tuinen is karakteristiek. De groene mantel geeft het terrein een intiem karakter. Het hoofdgebouw laat het hoogtepunt van de tuinbouwschool zien. De oude directeurswoning en de tuinmanswoning aan de Majoor van Swietenlaan zijn gesitueerd in de laag van de Vrije Kolonie maar horen qua identiteit bij de tuinbouwschool.

Grote Hoeves (1912-1930)

Historie en ontwikkeling

In het midden van de 19e eeuw had de Maatschappij met tegenslagen te maken. In de veertig jaar dat de kolonie bestond, was gebleken dat de kolonistenhoeves weinig efficiënt functioneerden. Een oorzaak hiervan werd gezocht in de beperkte omvang van de kavels. Al in 1827 werd vastgesteld dat een kavelgrootte van 3 ha te klein was om een huishouden in levensonderhoud te voorzien en dat dit minstens moest worden verdubbeld. Daarnaast hadden slechts twintig kolonisten in de afgelopen veertig jaar de status van vrijboer gekregen.

Vanaf 1859 voerde de Maatschappij een schaalvergroting en reorganisatie in het landbouwsysteem door. In 1864 werd dan ook overgegaan tot schaalvergroting in de landbouw door de perceeltjes met huisjes van kolonisten op een aantal plaatsen samen te voegen tot één grote boerderij. In 1864-'65 bouwde men zes grote boerenhoeven met een bedrijfsomvang van 50 ha die onder toezicht van bedrijfsleiders van de Maatschappij stonden. De kolonisten werkten als landarbeiders op de boerderijen. Aan de rand van Frederiksoord werd de hoeve Koning Willem III gesticht. In het plangebied Hart van Frederiksoord zijn in de periode 1864-'65 geen boerderijen toegevoegd.

De schaalvergroting in de landbouw zette door en de bestaande landbouwbedrijven ontwikkelden zich tot 'normale' pachtbedrijven zoals er nu nog steeds een aantal van zijn. Begin 20ste eeuw werden diverse krimpboerderijen gebouwd, zoals de boerderij aan de Majoor Van Swietenlaan 13 (Frederiksoord; circa 1909 – voormalige tuinbaaswoning). Andere voorbeelden van moderne boerderijen zijn Majoor Van Swietenlaan 1 (Frederiksoord; 1929) en de boerderij aan de Molenlaan 3 (Frederiksoord; 1912). De in 1929 gebouwde ontginningsboerderij aan de Majoor Van Swietenlaan 1 heeft de status van provinciaal monument. Bij de aanleg van deze boerderijen en door de schaalvergroting is de ruimtelijke structuur van het Hart van Frederiksoord aangepast.

Kenmerken van de periode van de Grote Hoeves

In het plangebied (Hart van Frederiksoord) zijn de volgende elementen uit deze tijdlaag herkenbaar:

- **Wegen en paden:** Voor boerderijen die zijn gerealiseerd in deze periode zijn geen nieuwe wegen of paden aangelegd. De bebouwing sluit aan op de bestaande wegen die ontstaan zijn in de laag van de Vrije Kolonie. De boerderijen zijn met het hoofdhuis georiënteerd op de weg.
- **Beplanting:** De erven van de boerderij zijn beplant. In deze periode van schaalvergroting is verder geen noemenswaardige nieuwe beplanting aangebracht. De laanbeplanting uit de laag van de Vrije Kolonie is behouden gebleven. Verder hebben de kavels een open karakter.
- **Water:** De oorspronkelijke Leemsloot vormt de achtergrens van de kavel van de ontginningsboerderijen.
- **Maatvoering (maatsysteem):** De kavels van de boerderijen sluiten aan bij het maatsysteem van de laag van de Vrije Kolonie. De diepte van de kavel wordt bepaald door de middenmaat. Ook de breedte is een veelvoud van de maat van de oorspronkelijke koloniehoeves.
- **Bebouwingstructuur (patroon van bebouwing):** De bebouwing van de ontginningsboerderijen is in de lijn van de koloniewoningen geplaatst, de erven en later toegevoegde bebouwing vallen buiten deze lijn. Door de schaalvergroting is het continue ritme van kleine koloniewoningen verdwenen.

Tijdens de periode van de Grote Hoeves heeft er een schaalvergroting plaatsgevonden in de vorm van twee erven binnen het plangebied. De boerderijen met bijbehorende kavel zijn belangrijk voor het verhaal van de ontwikkeling van Frederiksoord. Het rurale karakter van het open erf en de maat van het erf dragen bij aan het verhaal en het karakter van de plek. Ze vertellen het verhaal van de modernisering van de landbouw en het landbouwbedrijf. De erven uit deze periode zijn net als de laag van de Vrije Kolonie op de weg georiënteerd. De bebouwing op het erf is geplaatst met respect voor de historische 30 meter grens van de laag van de Vrije Kolonie. Het erf heeft een open en ruraal karakter.

1 INFORIUM

2 DE KOLONIEHOF

- 2.1 De doolhof
- 2.2 De kolonistenwoning
- 2.3 Bijentuin

3 VOLKSTUINEN

- 3.1 Nutstuin met wisselteelt
- 3.2 De strakke tuin
- 3.3 Liefhebberstuin
- 3.4 Natuurtuin
- 3.5 Sortimentstuin

4 FRUITHOF

- 4.1 Lopstersteelt
- 4.2 Poel
- 4.3 Appelhof
- 4.4 Vruchtenbosje

5 IDEEËNTUIN VOOR AANGEPAST TUINIEREN

- 5.1 Tuin voor blinden en slechtzienden
- 5.2 Tuin voor stoklopers, ouderen en mensen met rugklachten
- 5.3 Tuin voor mensen in een rolstoel
- 5.4 Fruituin

6 G.A. VAN SWIETENTUINEN

Kas

- 6.1 Perenleiding
- 6.2 Tropische kas
- 6.3 Zomertuin
- 6.4 Victoriaanse bloementuin
- 6.5 Zand en klei
- 6.6 Duizendblad
- 6.7 Schaduwhal
- 6.8 Kwekerij
- 6.9 Het hoofdpad
- 6.10 De formele tuin
- 6.11 Bamboe- en grassentuin
- 6.12 Gerard Adriaan van Swietenmonument
- 6.13 Vlinderplanten-top 10
- 6.14 Hagen

Bloemenas

Thematuinen

- 6.15 Heemtuin
- 6.16 Sinzenbosje
- 6.17 Kruidentuin
- 6.18 Heestertuin
- 6.19 Rosarium
- 6.20 Boerenerf
- 6.21 Hovenierstuinen
- 6.22 Architectentuinen
- 6.23 Ecopad
- 6.24 Leemsloot
- 6.25 Engelse tuin
- 6.26 Bloemrijk grasland
- 6.27 Arboretum
- 6.28 Katjesallee
- 6.29 Pinetum

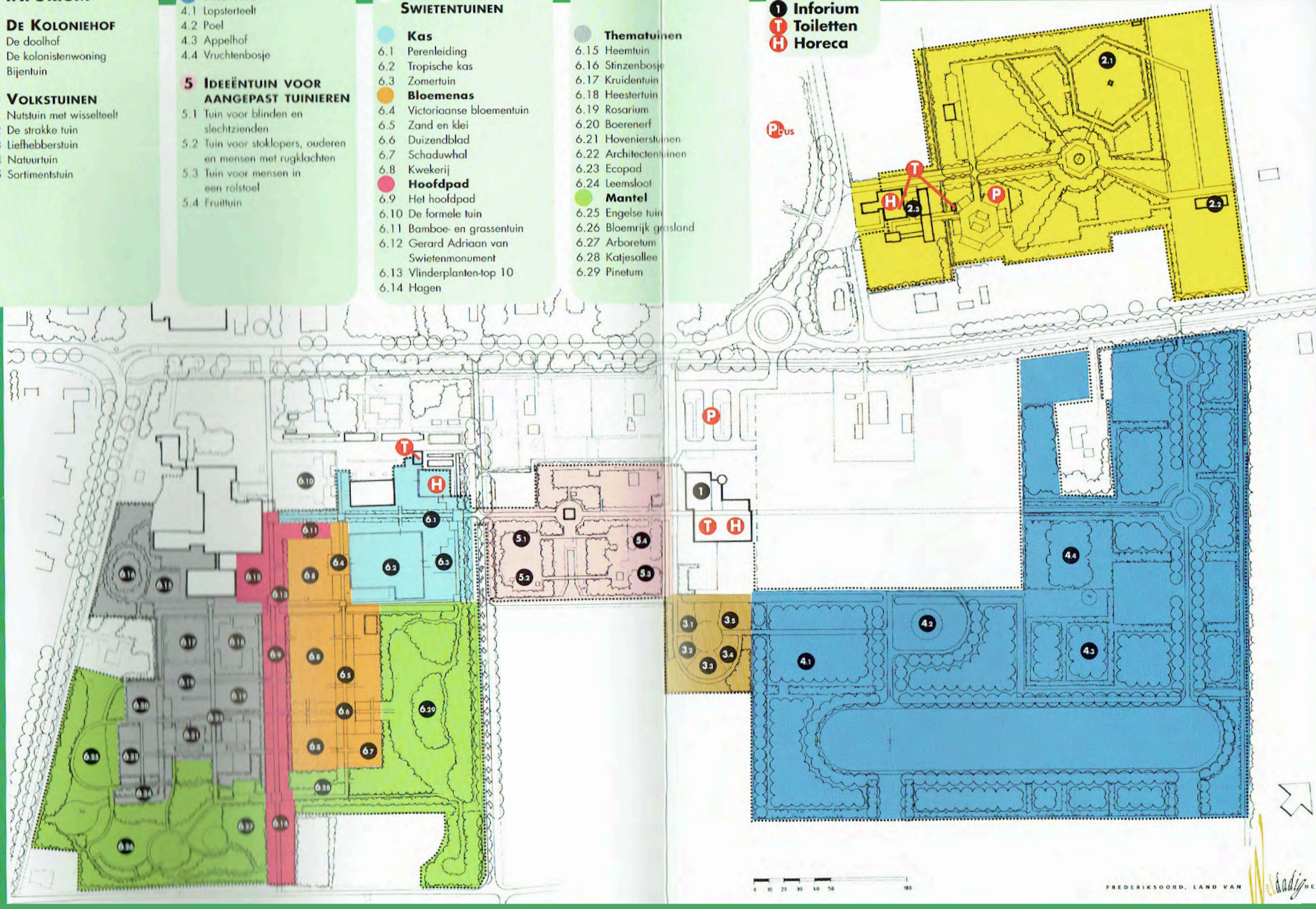
Mantel

P Parkeren

I Inforium

T Toiletten

H Horeca

Inforium en omgeving (1995 tot heden)

Historie en ontwikkeling

De tijdlaag 'Inforium en omgeving' beschrijft de ontwikkelingen van 1995 tot heden. De belangrijkste ruimtelijke veranderingen hebben plaatsgevonden aan de oostzijde van de Limburg van Stirumlaan. De basis voor deze ruimtelijke veranderingen dateren uit 1995, toen door de Maatschappij van Weldadigheid, de middelbare tuinbouwschool Terra college en de gemeente een Masterplan is gemaakt voor een gezamenlijk concept voor plattelandsontwikkeling in Zuid-West Drenthe. Als verbindend thema is Land van Weldadigheid gekozen. Een belangrijk onderdeel van dit plan was het opzetten van het zogenaamde Inforium. Het Inforium is ontwikkeld als een modern informatiecentrum in het hart van het complex van tuinen. Land van Weldadigheid betekende ook een samenvoeging van de verschillende tuinen in Frederiksoord. Voor de samenvoeging van de diverse tuinen, zoals de schooltuin behorende bij de middelbare tuinbouwschool, de ideeëntuin voor aangepast tuinieren, de Fruithof, de Koloniehof het Inforium en de volkstuinten, is een inrichtingsplan gemaakt. Naast het vergroten van de samenhang van het gebied, gaf het plan ook ruimte aan nieuwe functies zoals het houden van groenmarkten en tuinbeurzen. Ook vindt hier jaarlijks het bloemencorso plaats. Het Floraliacorso is in 1960 begonnen in de tuinbouwschool in Frederiksoord.

Het Inforium heeft de functie van informatiecentrum door teleurstellende bezoekersaantallen onvoldoende weten waar te maken. Daarbij kwam dat de middelbare tuinbouwschool zou worden verplaatst naar Meppel. Om die reden verkocht de Maatschappij van Weldadigheid in 2000 de opstallen van het schoolcomplex aan Park Frederiksoord BV. De gronden van het complex met de tuinen werden daarbij in erfpacht gegeven. In 2005 is de school verhuisd en de functie van de tuinen verviel daarmee ook. De nieuwe eigenaar had tot doel op het schoolterrein en het bijbehorende omvangrijke tuinencomplex een conferentiepark te ontwikkelen. Daarvoor is in 2004 het bestemmingsplan Conferentiepark Frederiksoord opgesteld. Door gewijzigde marktomstandigheden is het echter niet gelukt het conferentiepark tot stand te brengen. Daarom is sinds 2005, door de initiatiefnemer Park Frederiksoord BV, gezocht naar een andere invulling van het terrein. Voor de beoogde nieuwe invulling is in 2009 het plan 'Residence Frederiksoord' opgesteld. Dit plan richtte zich op de realisatie van een complex zorgwoningen, in combinatie met een zogenaamd zorghotel (met privékliniek en wellnesscentrum) en de herinrichting van het tuinencomplex tot een openbaar park. Deze plannen zijn uiteindelijk niet gerealiseerd en de gronden, de school en het Inforium hebben er vervolgens jarenlang verlaten bij gelegen.

In januari 2016 heeft de stichting Maatschappij van Weldadigheid het Inforium en de voormalige tuinbouwschool inclusief de terreinen van Park Frederiksoord BV overgenomen. De samenwerkende partijen Stichting Maatschappij Weldadigheid, provincie en gemeente hebben de ambitie het terrein te ontwikkelen. Door de partijen wordt gewerkt aan een duurzaam gebiedsontwikkelingsplan (Kolonieplan) dat gebaseerd is op het gedachtengoed van de Kolonie en tevens toekomstbestendig is.

Het aangekochte Inforium, dat de naam Koloniecetrum heeft gekregen, zal het centrum worden van de uitwerking van diverse initiatieven en activiteiten. De basis voor deze ontwikkelingen vormt het Kolonieplan. In ieder geval wordt gedacht aan een museum en kennis- en bezoekerscentrum om het verhaal van de Koloniën van Weldadigheid goed te kunnen vertellen en bezoekers te motiveren het gebied in en rondom deze Kolonie (-het samenhangend geheel tussen Willemsoord en Boschoord-) te verkennen.

Kenmerken van de laag Inforium en omgeving

Bij de beschrijving van de kenmerken van de laag Inforium en omgeving is het gebied ten oosten van de Graaf van Limburg Stirumlaan beschreven, zonder de kavels uit de periode van de Grote Hoeves. Het betreft de latere ontwikkelingen in de periode van de realisatie van het Inforium. In het plangebied (Hart van Frederiksoord) zijn de volgende elementen uit de tijdlaag van het Inforium en omgeving duidelijk herkenbaar:

- **Wegen en paden:** De ontsluiting van het Inforium sluit aan op de Majoor van Swietenlaan. De rest van de paden volgt grotendeels de oriëntatie van de tuinbouwschool. De structuur is in dit gebied minder dominant en soms wat diffuus. Een belangrijke lijn die bij de ontwikkeling is opgepakt is de lijn van de perenleiding, ontstaan in de laag van de tuinbouwschool.
- **Bepanting:** In deze periode zijn enkele nieuwe tuinen toegevoegd: de Ideeën tuin (voor aangepast tuinieren), de Volkstuin en de Fruithof. De nieuwe tuinen hebben het karakter van het gebied veranderd, het gebied heeft een meer parkachtig karakter en is meer verdicht.
- **Water:** De Leemsloot is in dit gebied deels herkenbaar.
- **Maatvoering (maatsysteem):** Enkele maten uit de andere tijdlagen zijn nog herkenbaar, dit geldt voor de ontginningsas en de hele maat (Molenlaan). Ook de tussenmaat is nog herkenbaar, deze wordt gevormd door de achterzijde van de boerderijen uit de periode van de Grote Hoeves en de rand van de Fruithof en de voormalige Ideeëntuin. De Fruithof sluit aan bij de 30 meter maat langs de Molenlaan. De overige maten volgen een eigen nieuwe structuur.

- **Bebouwingstructuur (patroon van bebouwing):** De belangrijkste bebouwing die is toegevoegd in deze periode is het Inforium. Het gebouw is georiënteerd op de Majoor van Swietenlaan en sluit aan op de as van de perenleiding. Verder heeft het qua vorm, maat en schaal een eigen karakter. Aan de voorzijde van het gebouw ligt een parkeerplaats. Daarnaast zijn er in het gebied nog enkele kleine functionele bouwwerken gerealiseerd, die ten dienste hebben gestaan van het beheer en onderhoud van de tuinen.

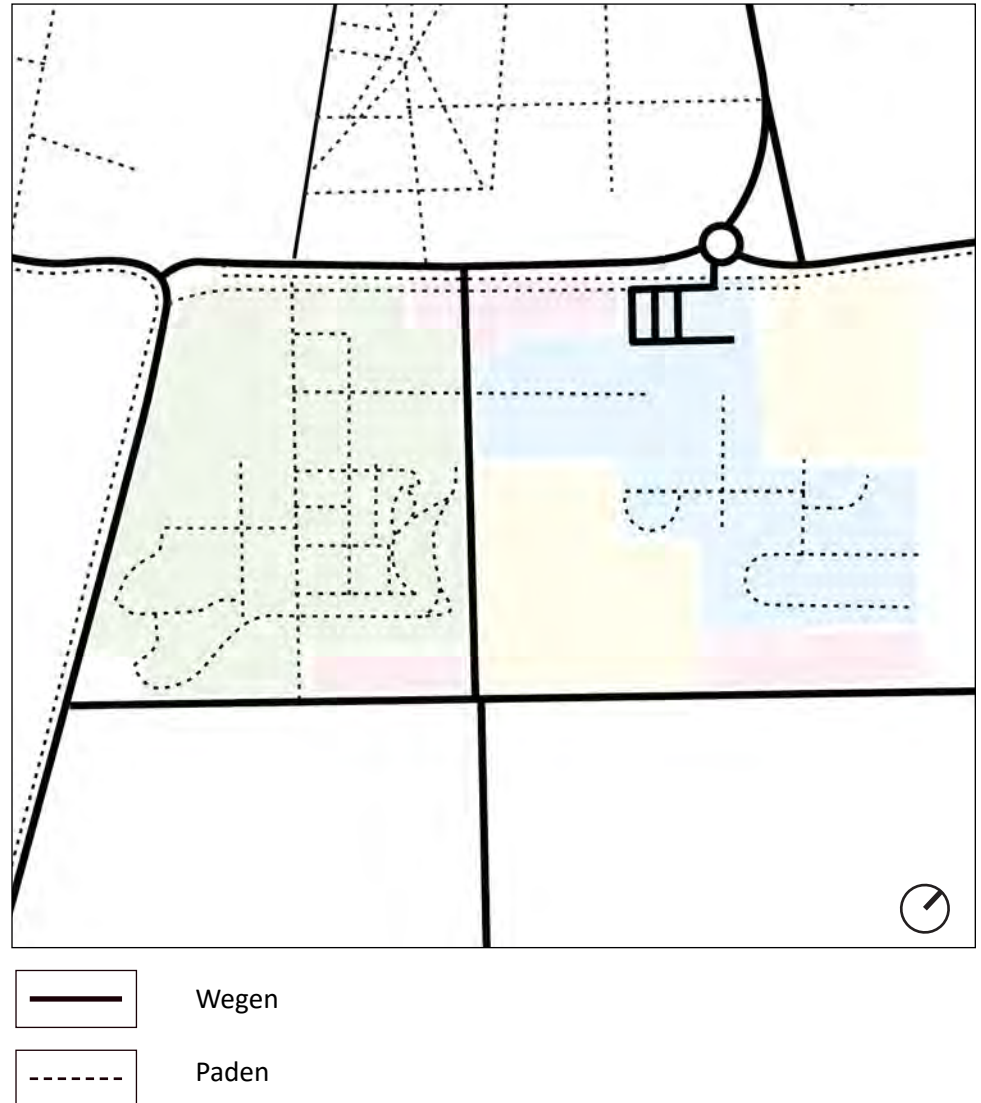
De laatste tijdlaag wordt gevormd door Inforium en omgeving. Deze laag bevindt zich aan de oostzijde van het plangebied tussen de Majoor van Swietenlaan, de Bosweg en de Graaf Limburg Stirumlaan. De ontwikkelingen kunnen worden beschouwd als de nieuwe laag in het verhaal van Frederiksoord. De laag Inforium en omgeving heeft een eigen karakter en is door de diversiteit van ontwikkelingen diffuus van karakter. Er is geen duidelijke structuur en oriëntatie aanwezig.

Functioneel sluit het gebied nog het meest aan bij de tuinbouwschool. Vanuit de tuinbouwschool is de as van de perenleiding overgenomen, waaraan het Inforium opgehangen. Het Inforium heeft een eigen stijl en architectuur. Het gebouw is georiënteerd op de ontginningsas uit de laag van de Vrije Kolonie. De entree en toegang is minder herkenbaar en representatief door de parkeerplaats voor het gebouw.

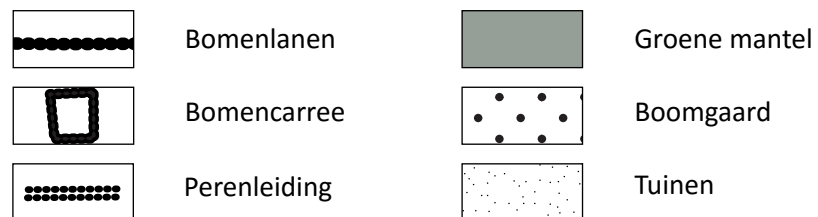
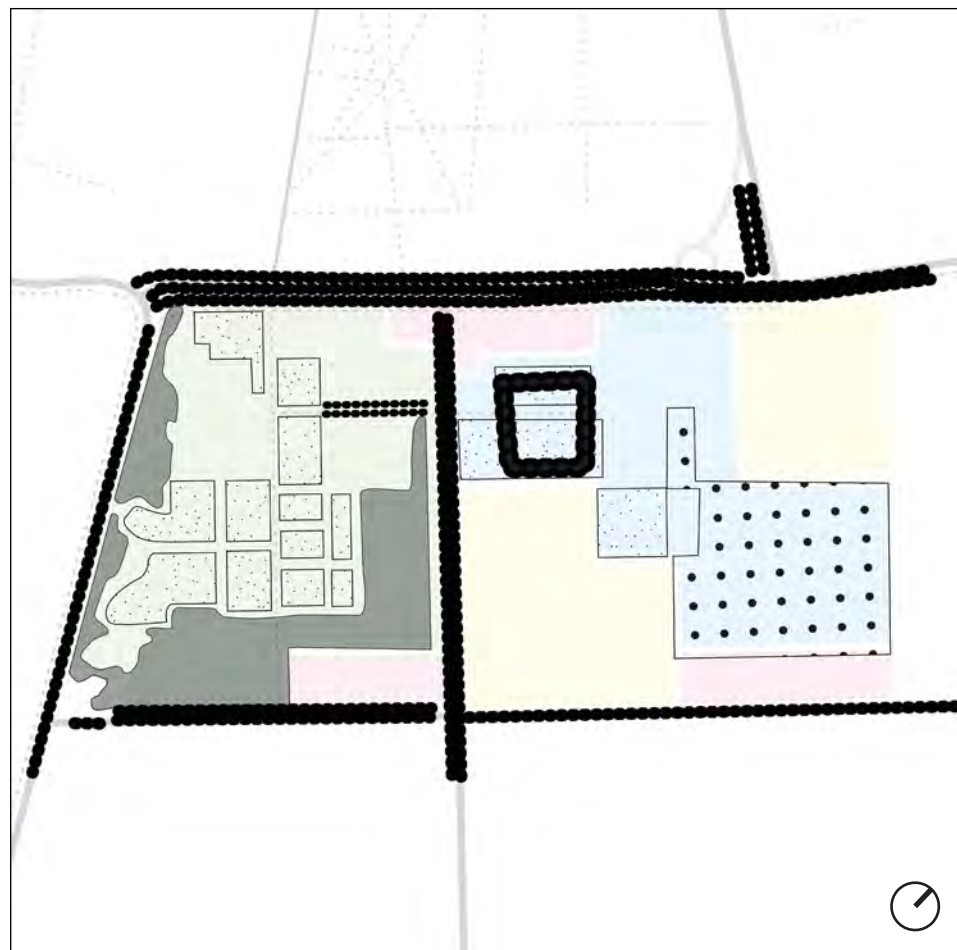
Met de aanleg van het Inforium en de tuinen aan de oostzijde van de Limburg van Stirumlaan heeft het gebied een meer parkachtig karakter gekregen. Tussen het Inforium en de omliggende de tuinen is weinig samenhang. De verschillende onderdelen in het gebied liggen min of meer als losse, eigen entiteiten in het gebied, door het ontbreken van een heldere structuurdragers. De Leemsloot die de middenmaat uit de laag van de Vrije Kolonie markeert is in dit gebied nog aanwezig.

Op de volgende pagina's is de structuur van de vier tijdlagen schematisch weergegeven. Op pagina 30 is de oriëntatie van de verschillende tijdlagen samengevat.

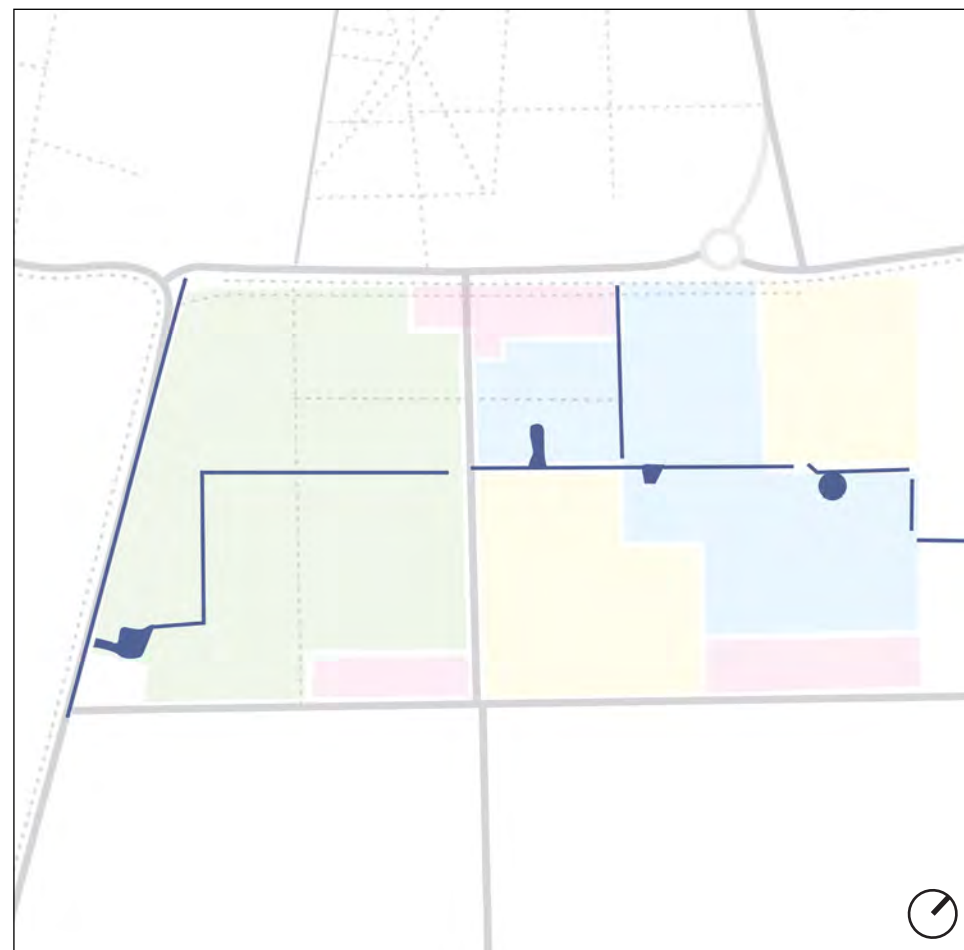
Wegen

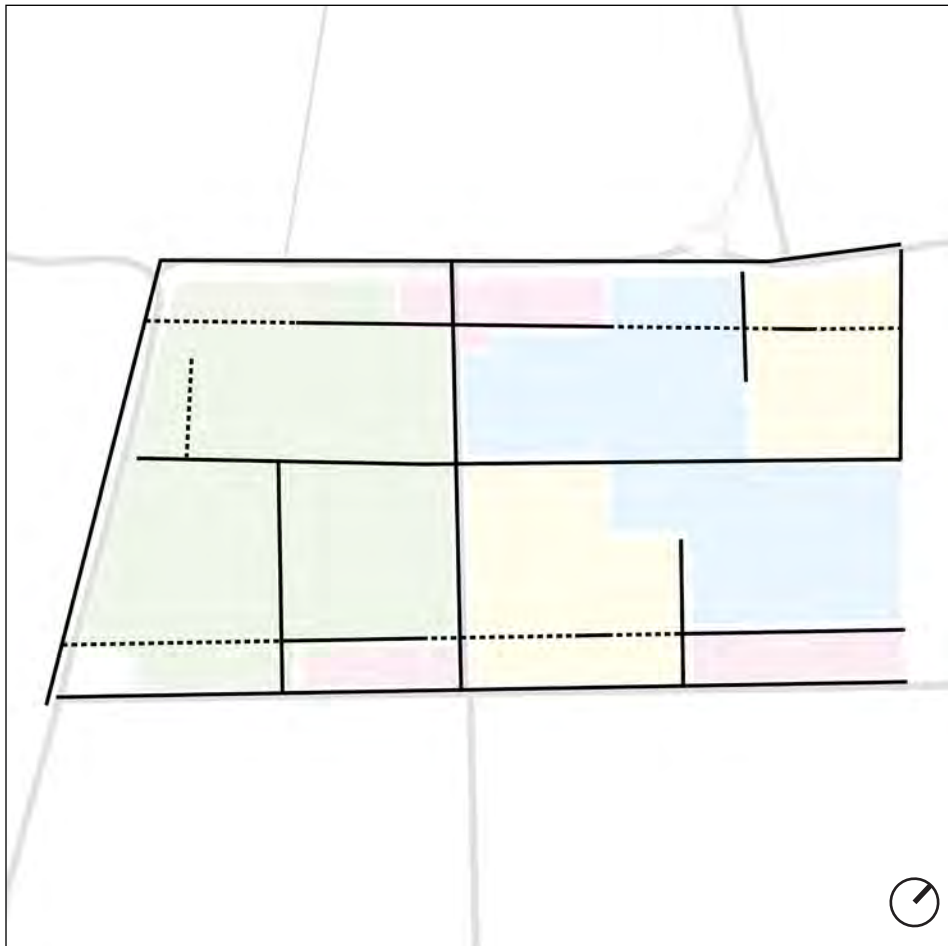
Bepanting

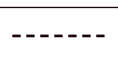

Waterstructuren

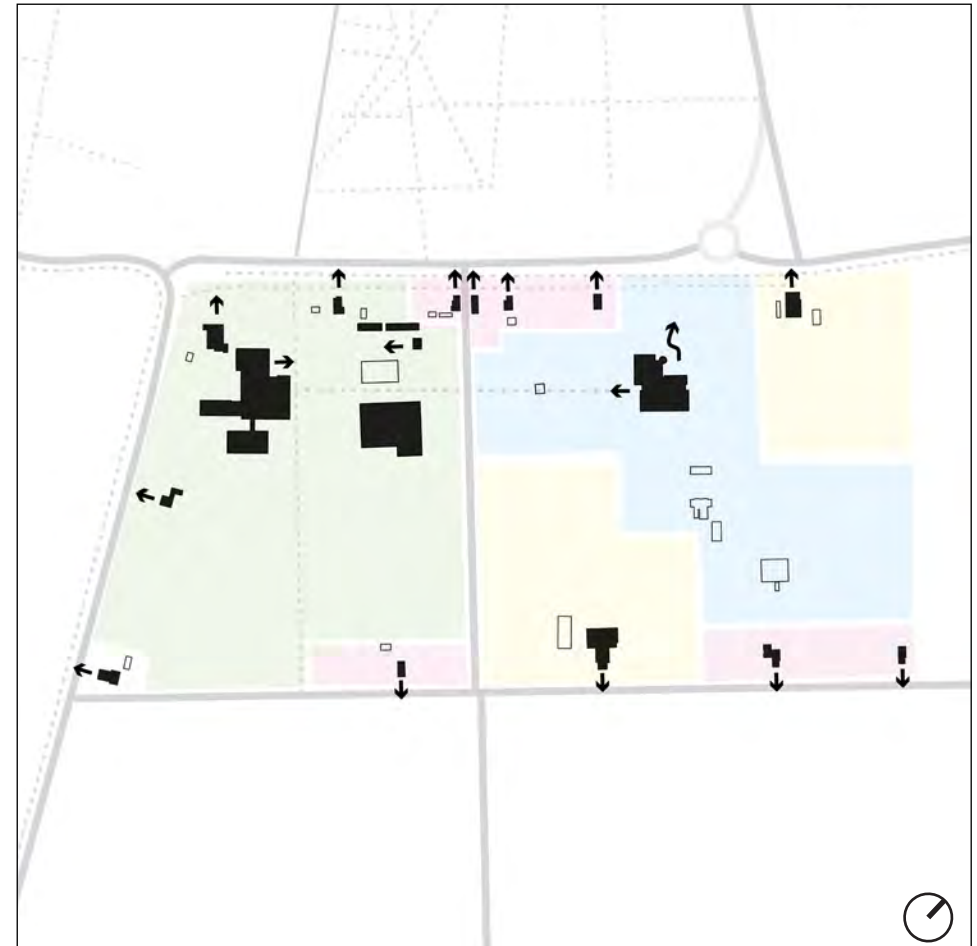

Maatsysteem

- Maatsysteem (waarneembaar)
- Maatsysteem (niet meer waarneembaar)

Bebouwingsstructuur

- Bebouwing
- Oriëntatie van de bebouwing

Oriëntatie

2.4 Ruimtelijke betekenis en waardering

De vier lagen samen vormen het huidige karakter van Frederiksoord. Van de vier lagen is de laag van de Vrije Kolonie zeer waardevol. Deze laag maakt deel uit van de SOUV van het toekomstige Werelderfgoed Koloniën van Weldadigheid.

Specifiek voor deze kolonie is de ontwikkeling van de tuinbouwschool. De laag van de tuinbouwschool is cultuurhistorisch van waarde, omdat het aansluit bij het gedachtegoed van de Koloniën van Weldadigheid. Dit is herkenbaar doordat de inrichting aansluit op de assen en maatvoering van de Vrije Kolonie. De ontwikkeling van de tuin tot aan het hoogtepunt laat zien wat de betekenis van de school voor dit gebied is geweest.

De laag van de schaalvergroting laat de doorontwikkeling van de Kolonie van Weldadigheid zien. De kleine hoeves waren te klein om zelfvoorzienend te zijn. Met dat inzicht zijn door de maatschappij grotere hoeves gerealiseerd. De grote hoeves met de open kavel maakt dit zichtbaar en zijn waardevol in voor het verhaal. Bij de ontwikkeling van de grote hoeves is gebruik gemaakt van in het maatsysteem uit de periode van de Vrije Kolonie.

De laatste laag, Inforium en omgeving, is aangelegd in relatie met de tuinbouwschool. Letterlijk door de functionele verbinding via de perenleiding en ook door de aanwezige tuinen en het informatiecentrum dat gericht was op tuinen, natuur en cultuur. De tuinen in dit deel hebben vergelijkbaar met de laag van de tuinbouwschool elementen met een orthogonale structuur. De laag heeft weinig relatie met de kenmerken van de laag van de Vrije Kolonie. Omdat deze laag uniek is en onderdeel gaat vormen van het toekomstige Werelderfgoed is de laag van het Inforium en omgeving cultuurhistorisch gezien ondergeschikt aan de laag van de Vrije Kolonie.

Waardering gebouwen

Op de volgende pagina's is de status van de monumenten en de karakteristieke bebouwing weergegeven.

Rijksmonumenten (rood)

1. Rijksmonument: Koloniewoning Maatschappij van weldadigheid, Kon Wilhelminalaan 85
2. Rijksmonument: voorm. werkplaats Maatschappij van Weldadigheid, museum de koloniehof Kon Wilhelminalaan 87
3. Rijksmonument: voorm. Koloniewoning Maatschappij van Weldadigheid Kon Wilhelminalaan 88
4. Rijksmonument: Voorm. Bosbouwschool Maatschappij van Weldadigheid, Kon Wilhelminalaan 91
5. Rijksmonument: Postkantoor Maatschappij van Weldadigheid, Majoor van Swietenlaan 14
6. Rijksmonument: Voorm. Tuinbouwschool Maatschappij van Weldadigheid, Majoor van Swietenlaan 17
7. Rijksmonument: Dokterswoning Maatschappij van Weldadigheid Majoor van Swietenlaan 2
8. Rijksmonument: Hotel Frederiksoord Maatschappij van Weldadigheid, Majoor van Swietenlaan 20
9. Rijksmonument: Koloniewoning Maatschappij van Weldadigheid, Majoor van Swietenlaan 5
10. Rijksmonument: Maatschappij van Weldadigheid, Majoor van Swietenlaan 7
11. Rijksmonument: Maatschappij van Weldadigheid, Majoor van Swietenlaan 9

Provinciale monumenten (oranje)

1. Provinciaal monument: Ontginningsboerderij, Majoor van Swietenlaan 1
2. Provinciaal monument: Dienstwoning, Majoor van Swietenlaan 24

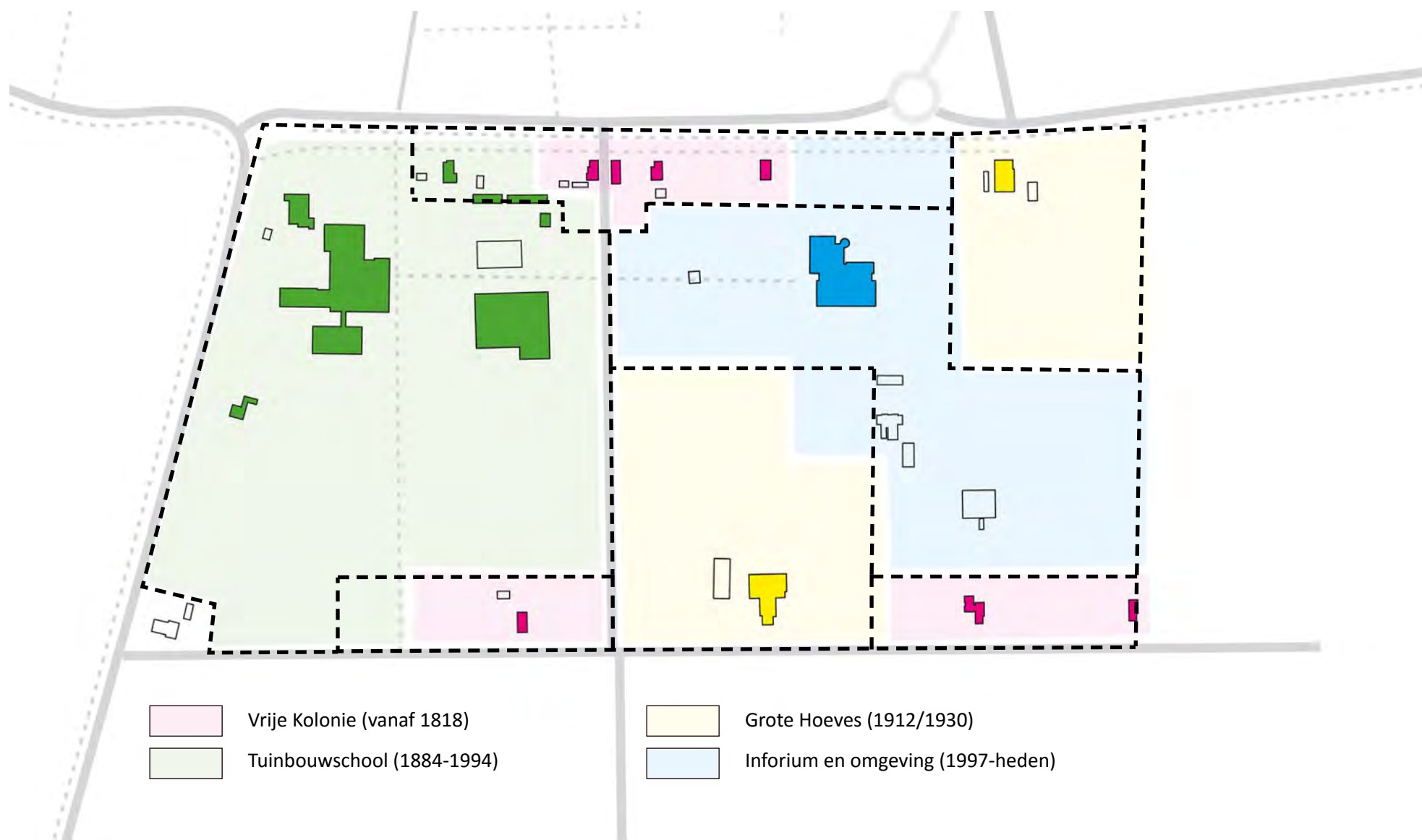
Gemeentelijke monumenten (geel)

1. Gemeentelijk monument: Stookhuisje
2. Gemeentelijk monument: Houten tuinbouwschuren

Karakteristieke bebouwing (zwart)

Overige bebouwing die het verhaal van de tijdlagen illustreert.

1. Schoolgebouw Tuinbouwschool (zie toelichting bijlage 1)
2. Directeurswoning Tuinbouwschool
3. Tuinmanswoning Tuinbouwschool
4. Koloniewoning
5. Vrije hoeve (ontginningsboerderij)
6. Verbouwde boerderij uit 1880

3 KADERS EN ONTWERPPRINCIPES

3.1 Hoofdzonering

Hart van Frederiksoord kenmerkt zich door de aanwezigheid van vier tijdlagen met elk een eigen karakter. Het betreft de laag van de Vrije Kolonie, de laag van de Tuinbouwschool, de Grote Hoeves en de laag van het Inforium en omgeving. De kenmerken en betekenis van deze lagen zijn in het voorgaande hoofdstuk beschreven.

Elke laag profileert zich op een eigen locatie in het gebied. Dit heeft geresulteerd in een hoofdzonering van het gebied, waarin het karakter van de tijdlagen tot uitdrukking komt. Voor het bepalen van de hoofdzonering is gekeken naar de tijdlaag die ruimtelijk het meest dominant is, wat resulteert in een iets andere indeling dan de historische beschrijving van de tijdlagen. Op het niveau van het gehele plangebied zijn met betrekking tot de hoofdzonering de volgende kaders en richtlijnen bepaald:

Ruimtelijke kaders en richtlijnen

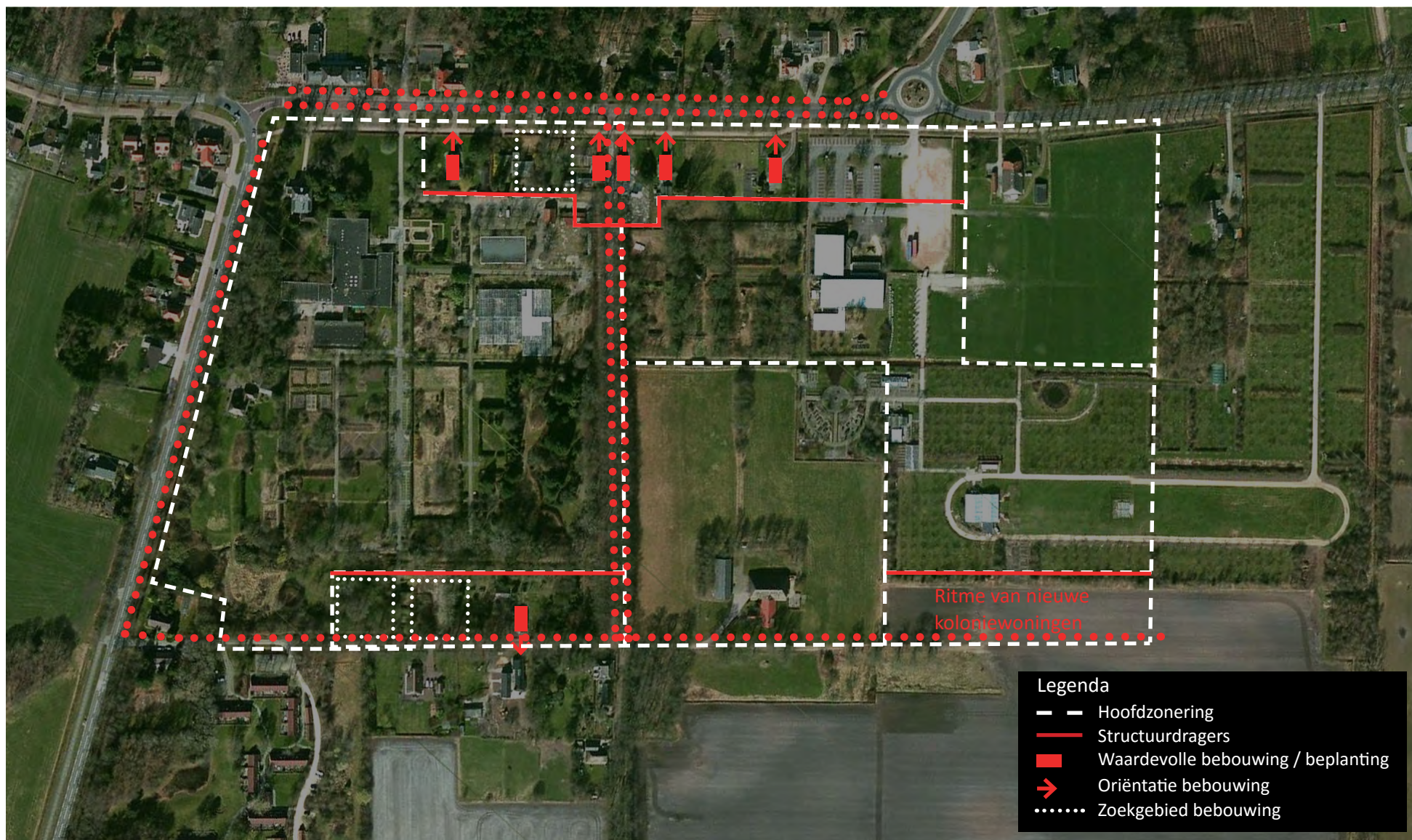
- Centraal staat de SOUV en de attributes: deze behouden in het kader van de toekomstige Werelderfgoed status.
- Differentiatie tussen de vier zones behouden.
- Behouden en benadrukken van de kenmerken van de vier tijdlagen (hieronder nader uitgewerkt).
- Samenhang van het ruimtelijk raamwerk vanuit de laag van de Vrije Kolonie behouden en versterken als structuurdrager.
- Functionele verbinding tussen de Tuinbouwlaag en de laag Inforium en omgeving behouden als ondergeschikte lijn aan de laag van de Vrije Kolonie.
- Versterken van de randen langs de Graaf Limburg van Stirumlaan als structuurdrager van de laag van de Vrije Kolonie en tevens grens tussen de tuinbouwlaag en de laag Inforium en omgeving.

Op basis van de voorgaande analyse zijn een aantal ontwerpprincipes te benoemen om de hoofdzonering en de structuur van het gebied te versterken:

Ontwerpprincipes

- Aanvullen van de laanstructuur uit de laag van de Vrije Kolonie, door op locaties waar de structuur ontbreekt continue laanbeplanting aan te brengen.
- Versterken van de Leemsloot biedt een kans om de verschillende tijdlagen aan elkaar te verbinden – ordenende structuur.
- Vormgeving van de lijn van de Perenleiding als functionele verbinding – ruimtelijk ondergeschikt aan de Graaf Limburg van Stirumlaan.

Hieronder wordt per tijdlaag verder ingegaan op de kaders en richtlijnen. Daarnaast worden een aantal ontwerpprincipes meegegeven om de kenmerken te versterken.

Ruimtelijke kaders en richtlijnen Vrije Kolonie

3.2 Vrije Kolonie

Ruimtelijke kaders en richtlijnen

Alle ingrepen binnen deze zone dienen bij te dragen aan het koloniekarakter zoals beschreven. Zoals aangegeven op de kaart zijn er twee plekken in deze strook die bestemd kunnen worden voor bebouwing. Dit zijn plekken waar oorspronkelijk ook koloniewoningen hebben gestaan. Om het beeld van de bijzondere gaafheid van deze strook langs de Majoor van Swietenlaan intact te laten is het belangrijk dat eventuele nieuwe bebouwing in deze strook historisch dienstbaar is en qua maat en schaal niet overschreeuwend en concurrerend is ten opzichte van de bestaande bebouwing.

Ruimtelijke kaders en richtlijnen

- Alle ingrepen binnen deze zone dienen bij te dragen aan de kenmerken van de Vrije Kolonie.

Majoor van Swietenlaan

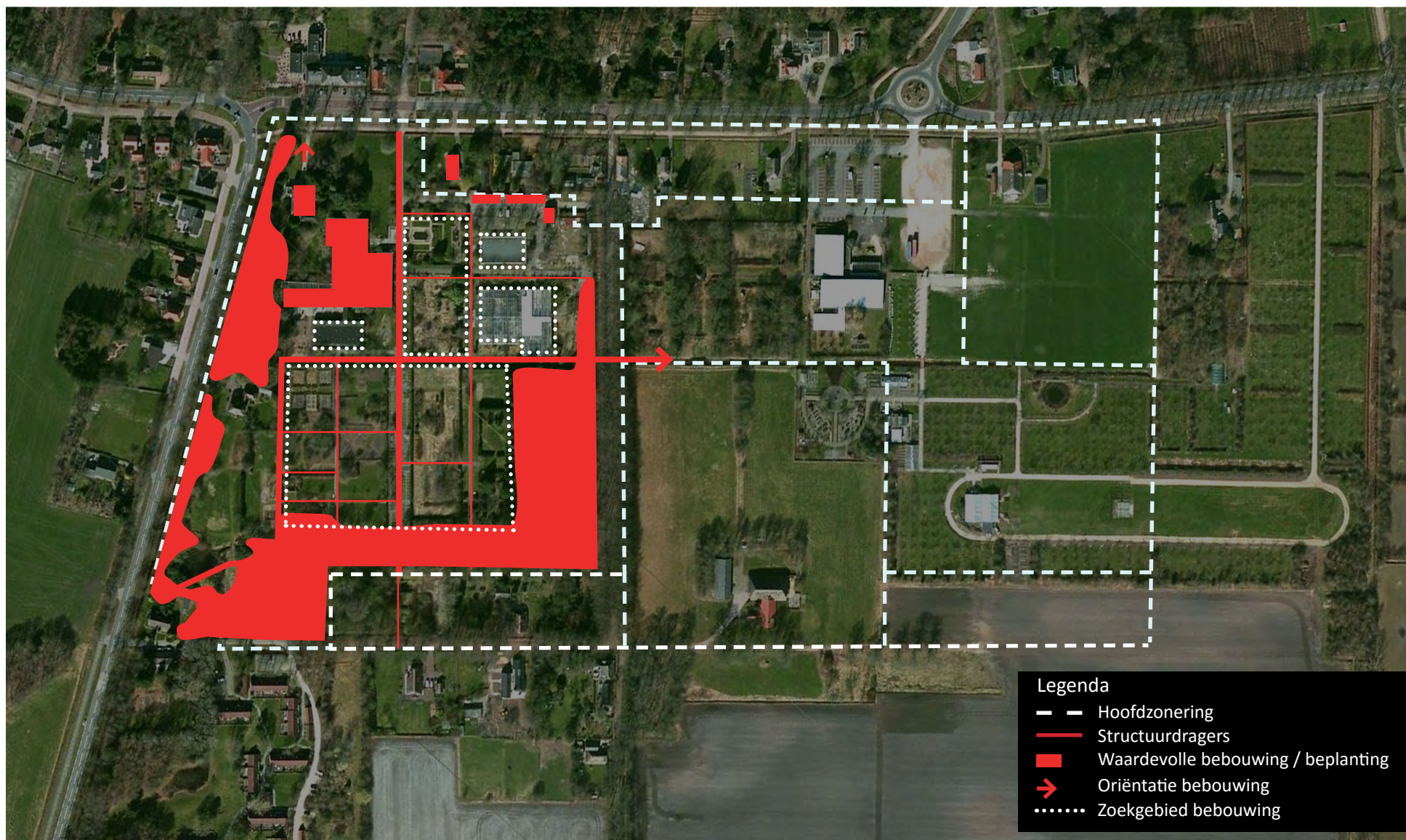
- Behoud van het nog aanwezige ritme van bebouwing, georiënteerd op de Majoor van Swietenlaan.
- Ensemble van koloniewoningen en bebouwing voor voorzieningen blijven dominant in beleving, eventuele nieuwbouw qua maat en vormgeving ondergeschikt aan aanwezige laag van de Vrije Kolonie.
- De oorspronkelijke afstanden tussen de bebouwing in de kolonie respecteren.
- Nieuwbouw op oorspronkelijke locaties terugbouwen en op dezelfde footprint met de voorgevels op de straat gericht, volume gelijk aan oorspronkelijke bebouwing.
- Architectuur ‘dienstbaar aan de context van het koloniekarakter’, qua maat en schaal en architectuur passend bij de naastliggende panden, geen reconstructie.
- Accentueren van de achtergrens (30 meter grens) van de erven van de koloniewoningen.

Molenlaan

- Zone van modern koloniekarakter behouden en eventueel uitbreiden.
- Aansluiten bij het oorspronkelijke ritme van de bebouwing, de oriëntatie van de bebouwing op de weg en de openheid van het erf tussen de bebouwing.
- Eventuele nieuwbouw laten aansluiten bij de maat, schaal en architectuur van de nieuwe koloniewoningen.
- Zichtbaar houden van het maatsysteem (30 meter grens aan de achterzijde van de kavels).
- Versterken van de laag van de Vrije Kolonie langs de Molenlaan aan de zuid/oostzijde van de tuinbouwschool.

Ontwerpprincipes

- Versterken van de laag van de Vrije Kolonie door het ritme van de oorspronkelijke verkaveling herkenbaar te maken. Bijvoorbeeld door de erfgrenzen nadrukkelijk vorm te geven met (beuken) hagen.
- Terugbrengen van een aantal koloniewoningen op oorspronkelijke footprint. Aan de Molenlaan op een vernieuwende manier, vergelijkbaar met de nieuwe koloniewoningen aan de oostzijde van de Limburg van Stirumlaan. Aan de Majoor van Swietenlaan zeer terughoudend omgaan met de nieuwbouw van koloniewoningen, zodat het ensemble van de huidige ambtenarenwoningen het beeld blijven bepalen.
- Achtergrens (30 meter) benadrukken door het aanbrengen van gebiedseigen beplanting (bijvoorbeeld een haag).

Ruimtelijke kaders en richtlijnen Tuinbouwschool

3.3 Tuinbouwschool

Ruimtelijke kaders en richtlijnen

Structuur

- Behouden van de naar binnen gekeerde oriëntatie en het intieme karakter van de tuinbouwschool.
- Entreezone tuinbouwschool open en groen, gericht op de weg, hoofdgebouw visueel gescheiden van de weg.
- Behouden en vergroten van de kwaliteit van de structuurdragers van de tuinbouwschool; de centrale as, de Leemsloot, de perenleiding en de groene mantel.
- Orthogonale structuur met een diversiteit aan tuinen (patchwork) en waardevolle bomen behouden.

Bebouwing

- Behouden en herbestemmen van de waardevolle bestaande bebouwing, die het verhaal van de tuinbouwschool karakteriseert.
- Bij nieuwe ontwikkelingen eerst deze gebouwen herbestemmen en daarna mogelijkheden voor nieuwbouw onderzoeken.
- De locatie, maat en schaal van minder waardevolle bebouwing inzetten voor eventuele nieuwbouw (kassen, noodgebouw), om zo de structuur van de tuinbouwschool zoveel mogelijk te behouden.
- Bij nieuwbouw aansluiten bij de maat en schaal van de bebouwing van de tuinbouwschool (grootschalige lage 'kloke' gebouwen aan de noordzijde van de Leemsloot).
- Aan de zuidzijde van de Leemsloot (in het patchwork), eventuele nieuwbouw laten aansluiten bij het karakter en de maatvoering van de tuin (kleinschalige parkachtige bouwwerken, bijvoorbeeld een 'paviljoenachtige bouw').
- Indien nieuwbouw plaatsvindt binnen het patchwork, dan moet er eerst onderzoek gedaan worden naar waardevolle tuinen en relictten.
- Niet bouwen binnen twee of meer aan elkaar grenzende vlakken van het patchwork en op plekken binnen het patchwork met waardevolle tuinen en relictten.
- Eventuele nieuwbouw moet voldoende ruimte bieden aan structuurdragers en zichtassen respecteren, zodat deze beleefbaar blijven.
- De bouwhoogtes en architectuur dienen te passen binnen de stijlkenmerken en sfeer van het terrein van de tuinbouwschool.

- Oriëntatie van de oude gebouwen behorende bij de tuinbouwschool op de Majoor van Swietenlaan behouden.

Groen / patchwork

- Behouden en versterken van de orthogonale structuur en de hiërarchie van paden.
- Borgen van cultuurhistorisch waardevolle tuinen, relictten en kunstwerken
- Waardevolle bomen vrijzetten.
- Behouden van de groene mantel.

Ruimtelijke kaders en richtlijnen Grote Hoeves

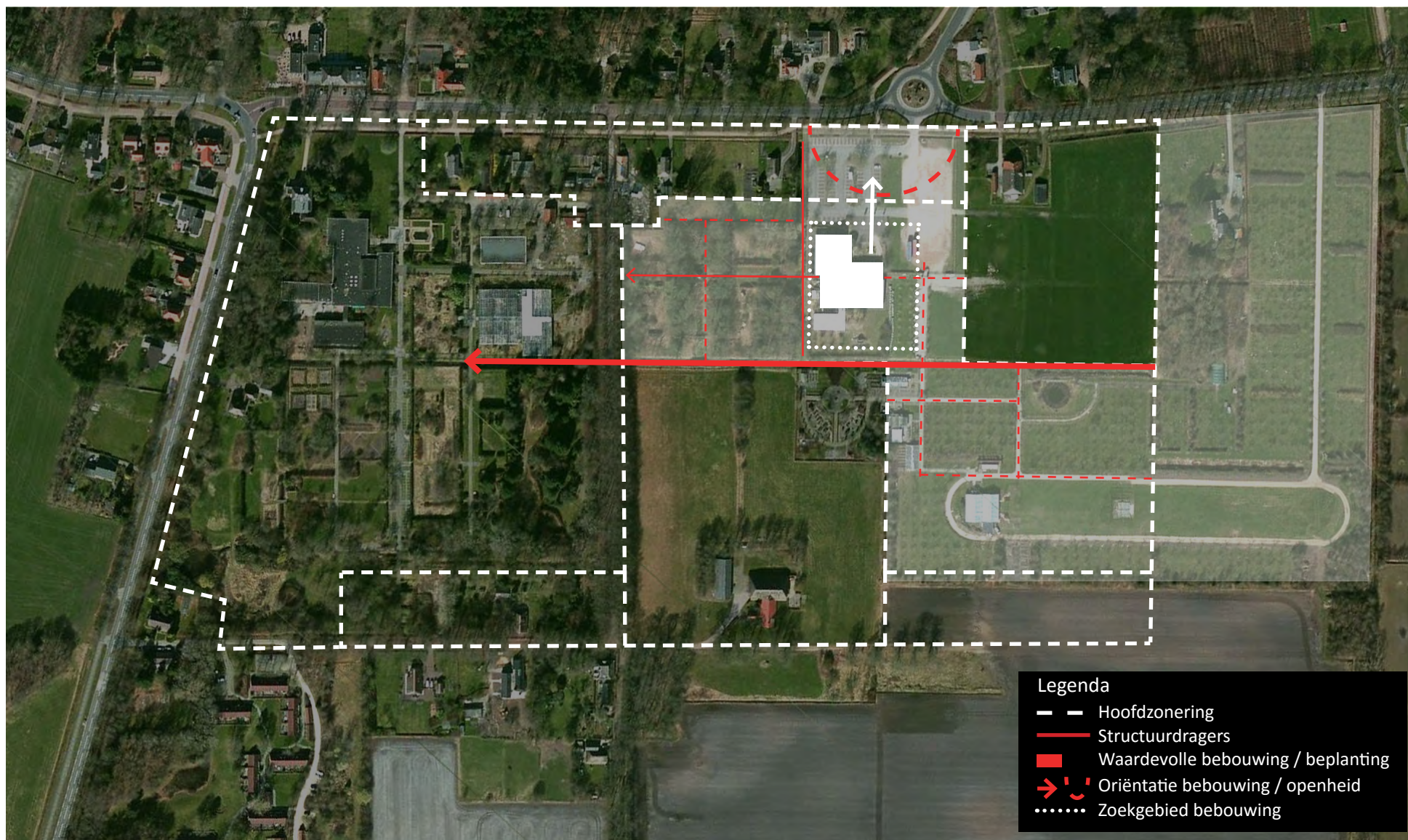
3.4 Grote Hoeves

Ruimtelijke kaders en richtlijnen

- Behouden van de twee erven met agrarische kavel uit de periode van schaalvergroting.
- Openheid en agrarische karakter van de kavels behouden en daar waar mogelijk terugbrengen (locatie volkstuinen).
- De erven vrijhouden van bebouwing (mits kleinere functionele bijgebouwen voor de bedrijfsvoering van de boerderijen).
- Begrenzing van de kavels accentueren.
- Achterzijde van de erven en percelen van de grote hoeves herkenbaar houden als onderdeel van het maatsysteem van de laag van de Vrije Kolonie.
- Erfbeplanting compact en zo open mogelijk houden.
- Oriëntatie van het erf op de weg behouden.

Ontwerpprincipes

- Achtergrens Leemsloot versterken door het strakke slootprofiel zichtbaar te houden

Ruimtelijke kaders en richtlijnen Inforium en omgeving

3.5 Inforium en omgeving

Ruimtelijke kaders en richtlijnen

Structuur

- Versterken van de samenhang en de structuur in het gebied.
- Leemsloot inzetten als structuurdager, door een continue, ruim en herkenbaar profiel voor de sloot te ontwikkelen.
- 30 meter achtergrens uit de laag van de Vrije Kolonie herkenbaar houden.
- Duidelijk kiezen voor een oriëntatie.
- De verbinding van de perenleiding kan belangrijk zijn om de verbinding te leggen met het terrein van de tuinbouwschool.

Het Koloniecentrum

- Behouden van de hoofdopzet van het gebouw, aan- en uitbouwen ondergeschikt aan hoofdvolume.
- Versterken van de relatie van het Koloniecentrum met de omgeving.
- Oriëntatie op de weg / duidelijk herkenbaar vanaf de weg.
- Uitstraling van een bezoekerscentrum.

Voorterrein

- Versterken van de entree functie van het voorterrein en het vergroten van de representativiteit als ontvangstruimte.
- Door het voorterrein weer als onderdeel van de laag van de Vrije Kolonie te beschouwen en het oorspronkelijke maatsysteem hier weer zichtbaar te maken, krijgt dit deel weer een duidelijke oriëntatie op de weg.

Tuinen en landschap

- Het gebied aan de oost- en westzijde van het gebouw op het terrein moet zich meer gaan oriënteren op het gebouw.
- Het bebouwen van de ruimte rondom het bezoekerscentrum kan gebruikt worden voor extra exploitatiemogelijkheden, maar ook om het gebouw beter op zijn omgeving te laten oriënteren. Door een betere oriëntatie op de omgeving wordt het gebouw beter ingekaderd in het gebied.

Ontwerpprincipes

- De ruimte rondom het bezoekerscentrum gebruiken voor de verbetering van de oriëntatie van het bezoekerscentrum op haar omgeving.
- Voorterrein open en groen inrichten ten behoeve van een representatieve uitstraling en het herkenbaar houden van de achtergrens van de laag van de Vrije Kolonie.
- Samenhang versterken door een duidelijke routing te ontwikkelen op basis van een orthogonale structuur.

3.6 Structuurkaart

De kaart hiernaast geeft een overzicht van de hoofdzonering en hoofdstructuren van het Hart van Frederiksoord. Daarnaast wordt per tijdlaag de nog herkenbare en te behouden essentie weergegeven. Nieuwe ontwikkelingen dienen bij te dragen aan het behoud en/of de versterking van deze structuren en kenmerken. In de structuurkaart zijn zoekgebieden voor nieuwbouw aangegeven. Binnen deze zoekgebieden dient nieuwbouw aan te sluiten bij de karakteristieken van de desbetreffende tijdlaag, zoals in de voorgaande paragrafen beschreven.

Legenda

- — Hoofdzonering
- Leemsloot (structuurdrager)
- • • • • Laanstructuur (structuurdrager)
- Waardevolle bebouwing
- ➔ Oriëntatie bebouwing
- Mantel van beplanting
- == Achtergrens kavels Vrije Kolonielaag
- Padenstructuur
- ⌋ Openheid
- • • • • Zoekgebied bebouwing

Kijk op het bestemmingsplan 'Residence Frederiksoord' (2009)

In 2009 is het bestemmingsplan 'Residence Frederiksoord' opgesteld. Dit bestemmingsplan is in der tijd niet vastgesteld. De bedoeling is dat de komende periode een nieuw bestemmingsplan wordt opgesteld waarin de uitkomsten van dit onderzoek in worden meegenomen. In dit kader is bekeken in hoeverre de in het bestemmingsplan 'Residence Frederiksoord' opgenomen uitgangspunten nog geldig zijn, met het oog op de Outstanding Universal Value.

Uitgangspunten bestemmingsplan 'Residence Frederiksoord'

Na de stichting van Frederiksoord als landbouwkolonie ontstond de orthogonale structuur van bebouwingslinten. De kwaliteiten van Park Frederiksoord liggen vooral besloten in de formele groene assen, de groene wanden van de tuinkamers en de verspreide solitaire bomen. In de plattegrond van het tuinencomplex is de oorspronkelijke verkaveling nog maar deels zichtbaar. Wel is het schoolterrein als geheel steeds blijven passen binnen de rechthoekige hoofdstructuur van de kolonie. De latere bebouwing van de school is volstrekt op zichzelf komen te staan. De verkaveling is genegeerd en de schoolgebouwen staan in geen enkele verhouding tot de bijzondere gebouwen van de maatschappij van weldadigheid. De tuin zelf heeft enige cultuurhistorische- en ruimtelijke waarde en in haar hoofdopzet (ontsluiting, assenstelsel, randbeplanting) een relatie met de koloniestructuur.

Structuurbepalende elementen vanuit het vormconcept:

- De groene mantel, deze ligt als een beschermde omlijsting om het terrein en geeft door haar zware boombeplanting een groen en intiem karakter.
- De zichtassen en de lanen, deze vormen het functionele en visueel bindende element tussen de verschillende onderdelen op het terrein en bieden een relatie met de omgeving.

Uitgangspunten voor terreininrichting:

- Respecteren van de belangrijkste cultuurhistorische elementen: oorspronkelijk verkavelingspatroon en ontsluitingsstructuur.
- Openen van enkele plekken in het gebied, zodat de samenhang met andere gebieden wordt versterkt.

- Bestaande entrepunten, wegen en padenstructuur optimaliseren
- De nieuwe bebouwing zodanig concentreren dat zij past binnen de orthogonale structuur.
- Bouwen langs de randen in het gebied, waarbij de oorspronkelijke afstanden tussen de bebouwing in de kolonie wordt gerespecteerd.

Overeenkomsten en nieuwe inzichten

De focus van het Hart van Frederiksoord is met het oog op de aanwijzing tot Werelderfgoed aangescherpt. De Outstanding Universal Value staat centraal, bepalend daarbij is de laag van de Vrije Kolonie. Dit is vergelijkbaar met het plan uit 2009, alleen zijn de OUV de afgelopen periode aangescherpt voor het nominatiedossier en in dit onderzoek geconcretiseerd voor dit gebied. Dat maakt dat duidelijker is wat de belangrijke structuren en bebouwing zijn die deze laag vertegenwoordigen.

In dit onderzoek is daarnaast dieper ingegaan op de andere cultuurhistorische kwaliteiten van Hart van Frederiksoord, er is een verdiepingsslag gemaakt. Ook deze andere cultuurhistorische waarden geven nadrukkelijke richting aan de beoogde nieuwe ontwikkelingen in het gebied. Een belangrijk onderdeel is de laag van de Tuinbouwschool. Deze laag vormt een logisch gevolg van de laag van de Vrije Kolonie. De ruimtelijke kenmerken van deze laag zijn belangrijk voor het verhaal van Hart van Frederiksoord en daarmee mede bepalend voor de kaders en richtlijnen.

De beschreven structuurbepalende elementen en de uitgangspunten uit het plan van 2009 zijn nog steeds geldig. De uitwerking ervan heeft een ander karakter, doordat aan de cultuurhistorische waarde van de laag van de Tuinbouwschool nadrukkelijker is benoemd. Ook de laag van de Grote Hoeves en het Inforum en omgeving zijn verder uitgewerkt en vertaald naar de kaders en richtlijnen voor de ontwikkeling van het gebied.

4 VERVOLG

4.1 Vertaling in bestemmingsplan

Momenteel wordt gewerkt aan het opstellen van het bestemmingsplan voor het Hart van Frederiksoord. De uitkomsten uit voorliggend onderzoek worden meegenomen bij het opstellen van het bestemmingsplan. Doel is een flexibel bestemmingsplan op te stellen, waar dit wenselijk is en binnen de gestelde kaders ook kan. Daar waar zaken nu al bekend zijn worden zij concreet vastgelegd. Het doel is nieuwe ontwikkelingen die passen in het gedachtegoed van de Maatschappij van Weldadigheid mogelijk te maken.

De ontwikkelingen die passen binnen de gestelde kaders worden bij recht toegestaan, daar waar nadere afweging nodig is wordt een wijzigingsbevoegdheid opgenomen. In het managementplan wat onderdeel uitmaakt van het nominatiedossier geeft aan dat er een Commissie van Advies voor wetenschap, educatie en kwaliteit wordt ingericht. Deze Commissie kan in de toekomst een rol spelen bij de toekomstige nadere afwegingen, waardoor de kernwaarden van het toekomstige Werelderfgoed worden geborgd.

4.2 Nadere uitwerking

De samenwerkende partijen Stichting Maatschappij Weldadigheid, provincie en gemeente gaan de komende periode verder aan de slag met planontwikkeling voor het terrein. Door de partijen wordt gewerkt aan een duurzaam gebiedsontwikkelingsplan dat gebaseerd is op het gedachtegoed van de Kolonie en tevens toekomstbestendig is.

Literatuur / bronnen

- Aanwijzingsbesluit beschermd gezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord (2009)
- Beeldkwaliteitsplan buitengebied Westerveld (2010)
- Bestemmingsplan Residence Frederiksoord (2009, niet vastgesteld)
- Bestemmingsplan beschermd dorpsgezicht Frederiksoord - Wilhelminaoord (2010)
- Correctieve herziening Beschermd Dorpsgezicht Frederiksoord-Wilhelminaoord (2015)
- Het Land van Weldadigheid, Frederiksoord (1998)
- Koers op Kolonielandschap (2014)
- Masterplan Land van Weldadigheid, Frederiksoord (1995)
- Tuinbouwschool, Frederiksoord: 1884-1984 (1984)
- Tussen Havelterberg en Lheeboek: een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Westerveld (2012)

Deelnemers werksessies (begeleidingsgroep)

- Saskia van Dijk, provincie Drenthe
- Janneke Schurer Grasman, BugelHajema
- Gisela Gonzalez, BugelHajema
- Peter Timmer, RCE
- Ton Woestenburg, provincie Drenthe
- Henk van der Horst, Programmabureau de Vrije Kolonie
- Jan Mensink, Maatschappij van Weldadigheid
- Jacob Zwier, gemeente Westerveld
- Bernard Stikfort, gemeente Westerveld
- Arie van der Spek, Maatschappij van Weldadigheid
- Marieke van der Heide, MVDH Cultuur- en Architectuurhistorie
- Jan Bouman, Land-id
- Sander Hermens, Land-id
- Loes van der Vegt, Land-id

BIJLAGE 1

G.A.v.Swieten Tuinbouwschool

Van Swieten Tuinbouwschool
Cultuurhistorische toets
Bestemmingsplan Hart van Frederiksoord

ARCHITECTUUR
HISTORIE
MVDH
CULTUUR
HISTORIE

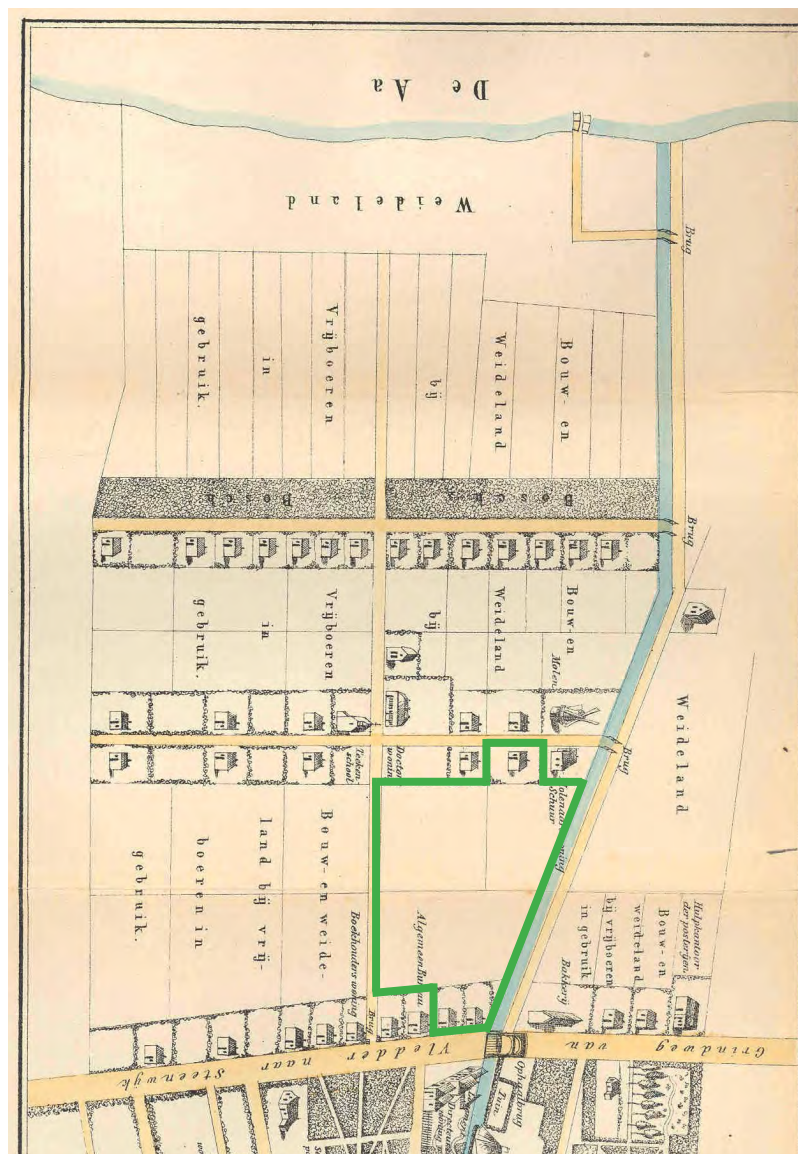
Kolonie | Frederiksoord

Carré in ontginningsstructuur van de kolonie Frederiksoord waarbinnen de tuinbouwschool zich vanaf 1884 zou ontwikkelen. **V**

1832

1870

De huidige contouren van de vrm. tuinbouwschool geprojecteerd op de kolonie Frederiksoord.

•

Groei Tuinbouwschool

1887

1908

1936

1950

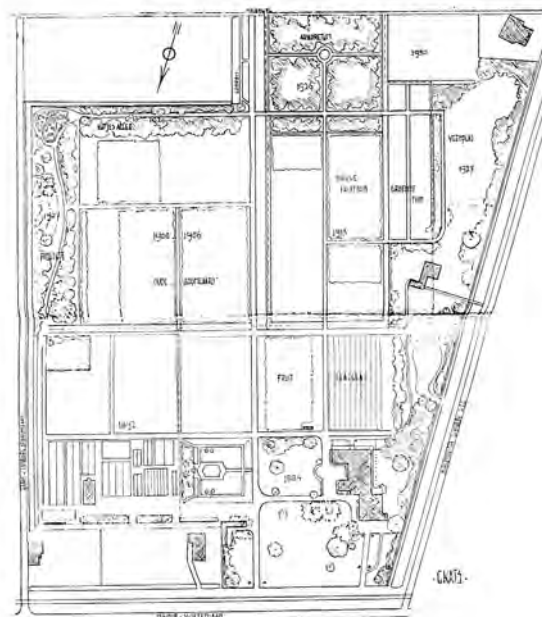
1969

Bron:
Toegang 0186, inv.nr. 2810.5, Drents Archief

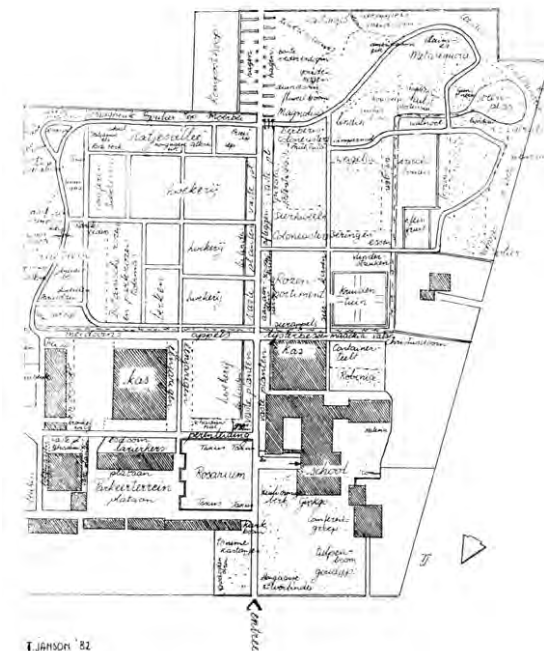
Plattegronden Tuinbouwschool

1908

1950

1982

Bron:
G.A. Van Swieten Tuinbouwschool, F. van der Bij.
Frederiksoord, 1984. Boekje ter ere van 100-jarig
bestaan van de school.

Uitbreiding schoolgebouw

1885 - Opening van de G.A. Van Swieten-school, ontwerp G.J.Boswinkel, gebouwopzichter Maatschappij van Weldadigheid.

1889 - uitbreiding schoolgebouw, ontwerp G.J.Boswinkel.

1901 - uitbreiding schoolgebouw, ontwerp Anton de Boer.

1937 - uitbreiding schoolgebouw, architect J. van Ommen te Steenwijk.

1948 - bouw directeurswoning.

1969 - nieuw schoolgebouw, architect J. Grunstra te Bolsward.

1971 - uitbreiding schoolgebouw met twee schoollokalen.

1983 - uitbreiding schoolgebouw met vier schoollokalen.

2005 - sluiting locatie.

Uitbreiding tuin

1885 - 19 Mei - Officiële opening van de school

1887 - aanleg tuin, rationeel aangelegde gebruikstuin en landschappelijk siertuin.

ca. 1890 - aanplant perenleiding

1893 - aanleg Franse tuin

1934 - uitbreiding kassencomplex

1966-78 - nieuw kassencomplex

1983 - aanleg ronde tuin

Historische momenten

1885 - 19 Mei - Officiële opening van de school

1896 - oprichting tuinbouwafdeling van de Rijkslandbouwschool in Wageningen.

1909 - 25-jarig bestaan

1913 - bezoek Koningin Wilhelmina

1959 - 75-jarig bestaan Van Swieten-tuinbouwschool

1972 - grote storm die veel gaten schoot in de boom- en struik aanplant

1984 - 100-jarig bestaan Van Swieten-tuinbouwschool

BEKENDE LEERLINGEN

H.W. de Vroome, landschapsarchitect en techn. ambt. Staatsbosbeheer (Assen)

G. Hollema, tuin- en landschapsarchitect (Rolde)

Vele chefs gemeenteplantsoen van gemeenten.

Opleiding

<1940 - opleiding tot allround tuinbaas

>1945 - meer gericht op tuinmanagement

1947 - eerste vrouwelijke leerling

1947 - officiële status van middelbare beroepsschool

1962 - officiële status van hogere beroepsschool

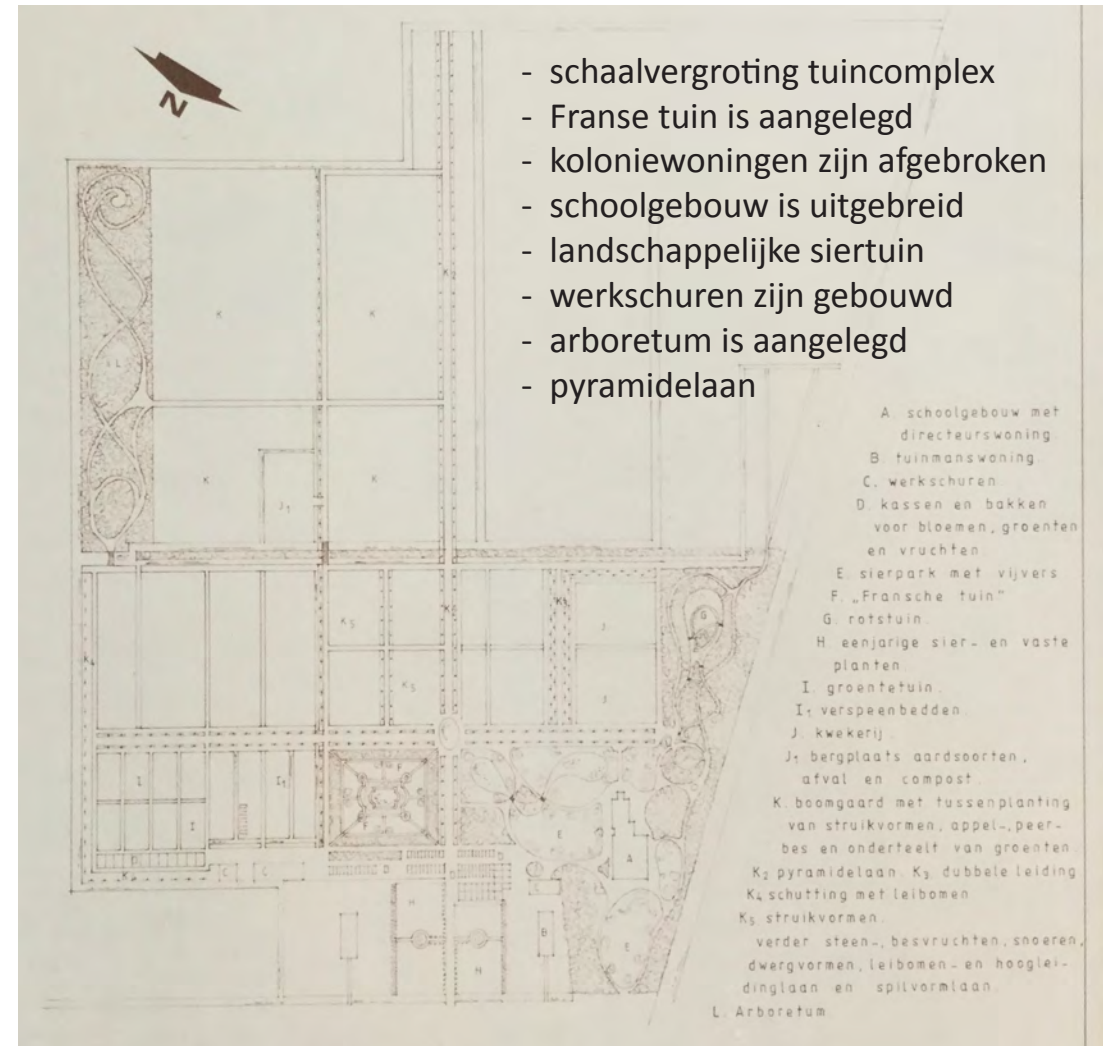
1968 - groenvoorziening, landschapsverzorging en recreatie

Door de opkomst van andere tuinbouwscholen werd de spoeling dunner en kwamen er steeds minder leerlingen naar het noorden.

1994 - tuinbouwschool wordt onderdeel van AOC Terra en verhuist uiteindelijk naar Meppel.

A. schoolgebouw.
 B. kolonistenwoning.
 C. bergplaatsen.
 D. bloemen-, druivenkas en bakken.
 E. ingang, paden, bloembedden.
 F. vijvers en waterleidingen.
 G. rots en bosje.
 H. bloementuin.
 I. groentetuin.
 J. boomkwekerij.
 K. vruchtbomen.

Plattegronden Tuinbouwschool - 1908

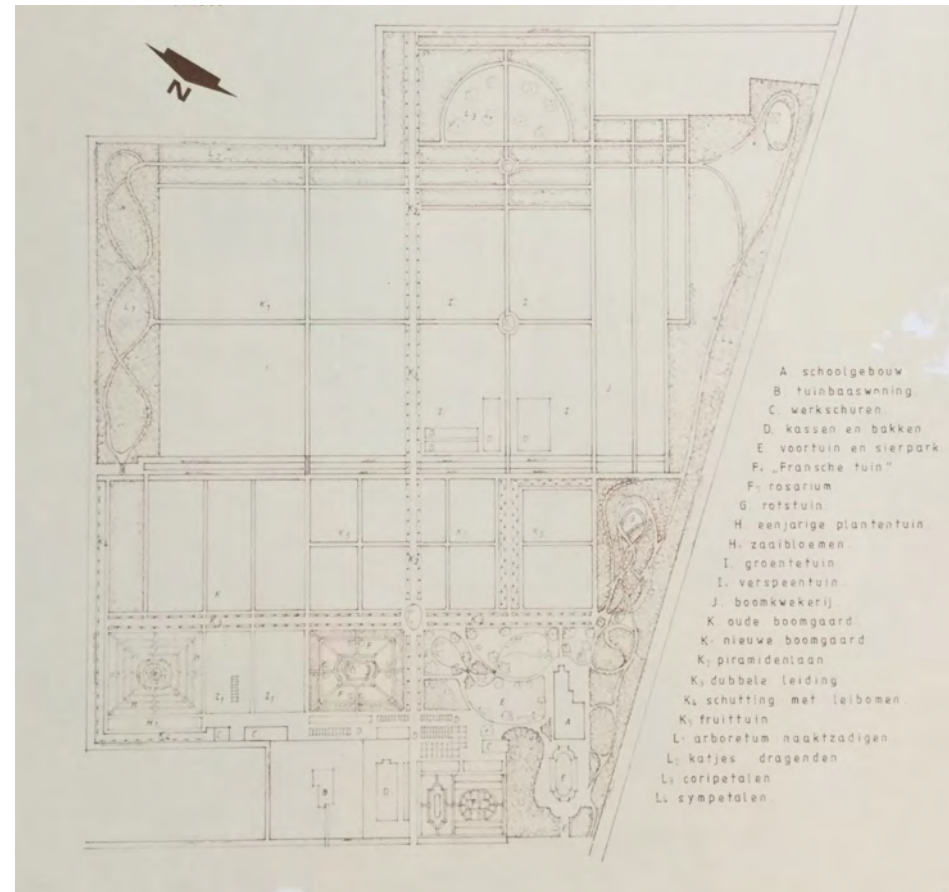

Plattegronden Tuinbouwschool - 1936

- tuinbaaswoning is gebouwd
- nieuw kassencomplex
- schaalvergroting tuincomplex

1937 - uitbreiding nieuw schoolgebouw

Minister Steenberghe heeft daarbij de volgende rede gehouden:
„Het is ongetwijfeld een belangrijk en verheugend feit voor de Maatschappij van Weldadigheid, dat zij op dezen dag, ten dienste van de G. A. van Swietentuinbouwschool, dit nieuwe schoolgebouw in gebruik kan nemen.
Maar niet alleen voor uwe maatschappij is dit feit belangrijk, maar uiteindelijk is het dit het allermeeest voor den geheelen Nederlandschen tuinbouw, waarvoor deze school van zoo groote beteekenis is.
Uw school draagt een landelijk en ook meer algemeen karakter. Ze geeft de leerlingen een opleiding voor al de takken van tuinbouw, waarna ze in de verschillende deelen van het land worden te werk

FREDERIKSOORD
Tuingezicht
in G. A. van Swieten
Tuinbouwschool.

Gerard Adriaan van Swieten Tuinbouwschool Frederiksoord — Ingang tot den schooltuin.

Frederiksoord, Tuinbouwschool

Kassen der Gerard Adriaan van Swieten Tuinbouwschool te Frederiksoord.

Tuinbouwschool-Frederiksoord

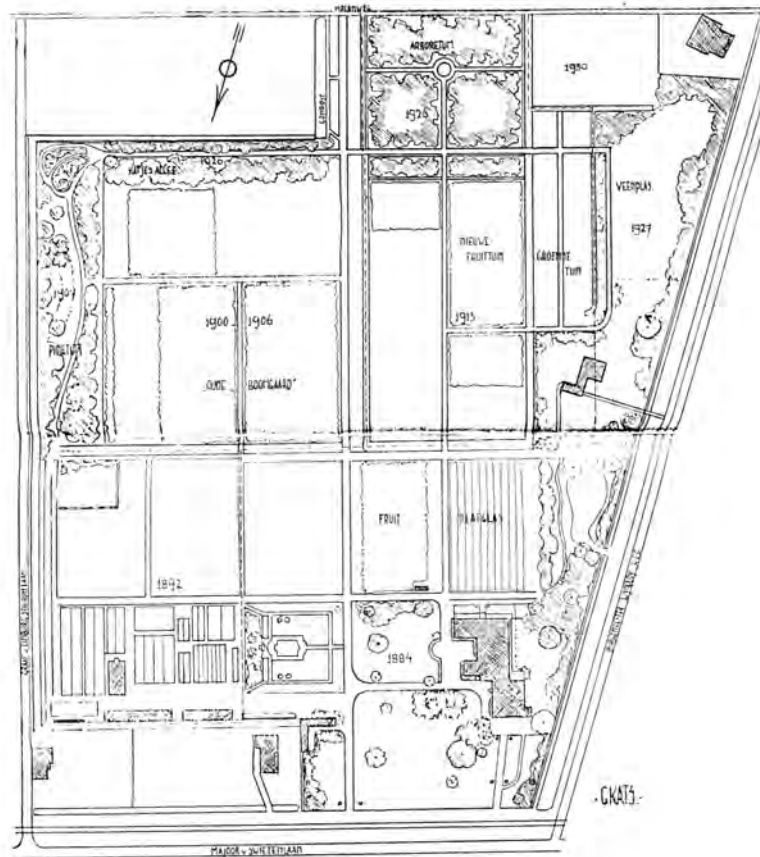

Gezicht in de Rotstuijn der G. A. v. Swieten Tuinbouwschool, Frederiksoord

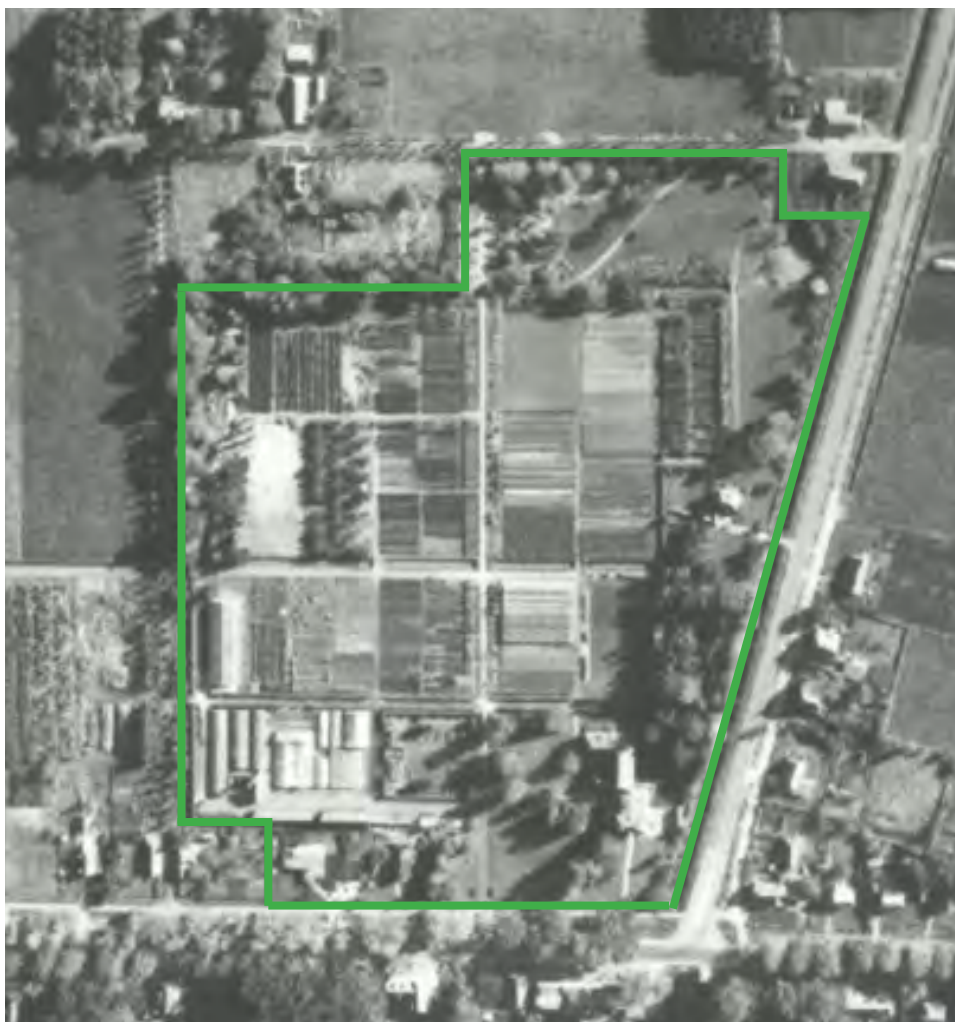

Plattegronden Tuinbouwschool - 1950

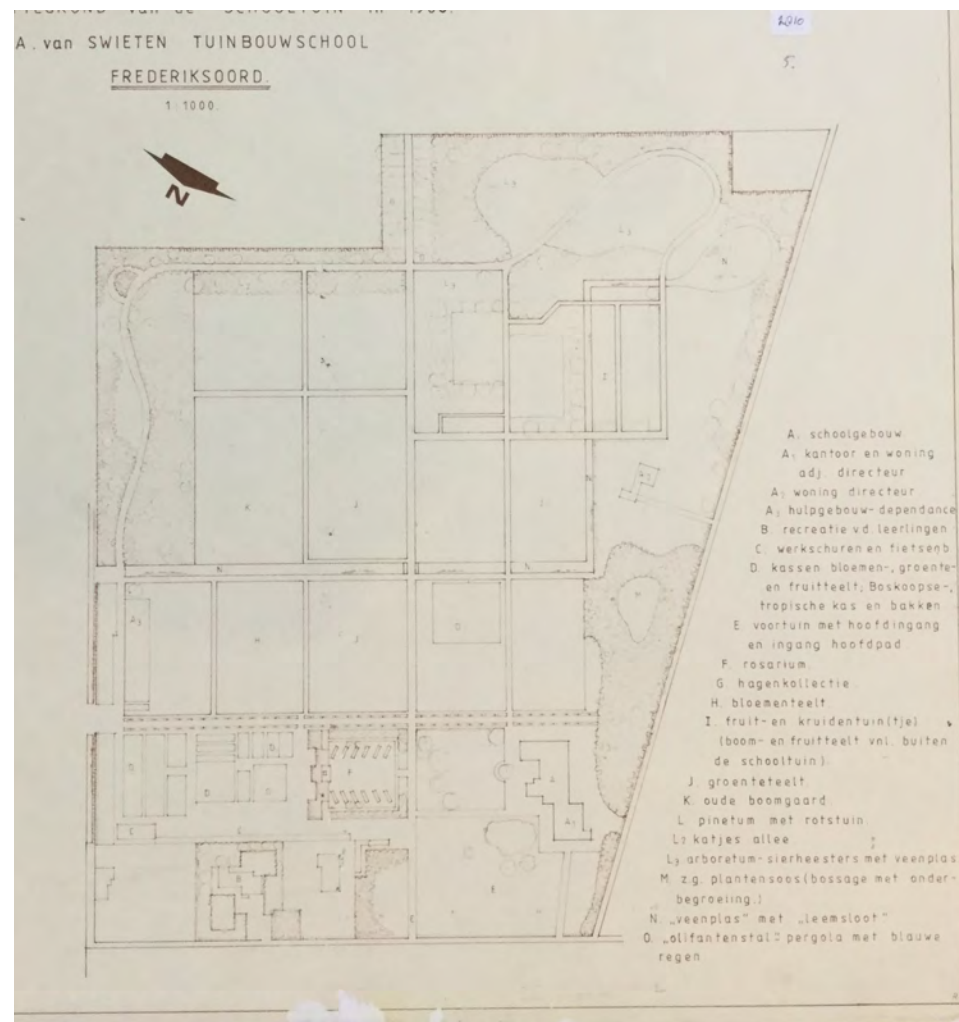
- directeurswoning is gebouwd
- stookgebouw is gebouwd
- pinetum is aangelegd
- pyramidelaan opgeheven

Plattegronden Tuinbouwschool - 1965-68

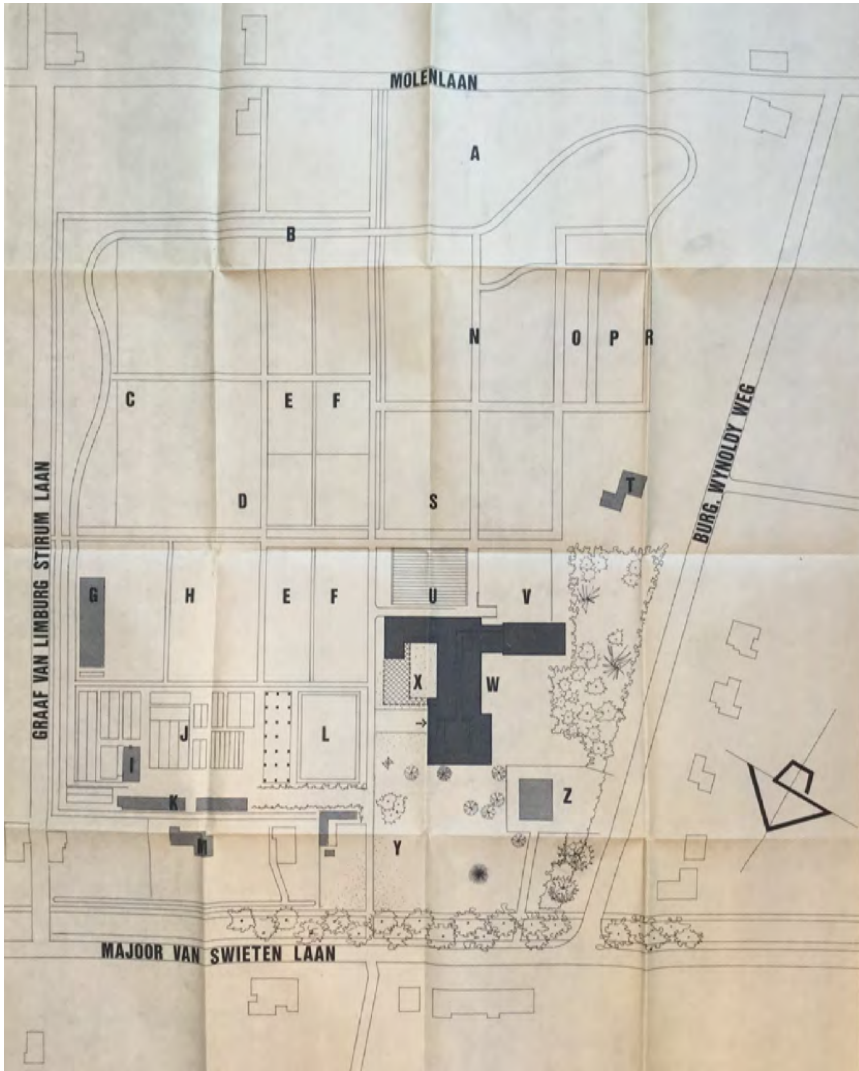
Luchtfoto vóór de aanleg van de nieuwe school, ca. 1965

- recreatiegebouw/leerlingensociëteit is gebouwd
- hulpgebouw/dependance is gebouwd
- Franse tuin is omgebouwd tot rosarium
- veenplas met leemsloot is aangelegd
- lei-perenlaan nog intact

1966 - 1969 - Bouw nieuwe school

Ontwerp school: architect J. Grunstra te Bolsward. Alle andere gebouwen uit 1935 en aanbouwen uit 1960 werden afgebroken. Bijzonder is het grote praktijklokaal voor de tuinbouwtechniek dat een oppervlak krijgt van 320 m² en dat als amphitheater is ingericht zodat elke leerling het onderwijs kan volgen. Toen al was er sprake van het opheffen van deze tuinbouwschool. Deze bouwplannen wezen toen in een andere richting.

Een tuin geboren
uit weldadigheid

1984
100-jarig Jubileum

> ca. 1985

Waardenstelling Schoolgebouw - 1969

Schoolgebouw van Gerard Van Swieten-Tuinbouwschool, gebouwd in 1969 naar ontwerp van architectenbureau Gunstra (Dokkum) in opdracht van de Maatschappij van Weldadigheid. De school heeft:

Hoge cultuurhistorische waarde vanwege

- de betekenis van de school voor het Nederlandse Tuinbouwonderwijs als zijnde de eerste tuinbouwschool in Nederland en de school met tot 2005 het grootste tuinooppervlak in het groenonderwijs;
- de betekenis van de school voor het sociaal-maatschappelijke gedachtengoed van de Maatschappij van Weldadigheid, waarbij goede scholing en ontwikkeling van kansarmen klassen voorop stond en waarbij de Gerard Van Swietenschool een voorbeeld was van een sociaal gemixte school met leerlingen met allerlei achtergrond;
- het feit dat de uitbreiding van de school uiting geeft aan de groei van de Van Swieten Tuinbouwschool en waarbij het schoolgebouw uit 1969 specifiek uiting geeft aan het hoogtepunt van de school met op dat moment het hoogste aantal leerlingen en een uitbreiding van het onderwijspakket;
- de betekenis van de school voor de sociaal-economische ontwikkeling van het dorp Frederiksoord, waar vele leerlingen 'in de kost' waren en de verwante oprichting van de Floraliavereniging in 1890.

Positieve architectuurhistorische waarde vanwege

- de kwaliteiten van het ontwerp van Gunstra, representatief voor de moderne naoorlogse moderne scholenbouw; met uitzondering van uitbreiding van 1983.
- de relatie van het bureau Gunstra met deze opdrachtgever, de Maatschappij van Weldadigheid, welke ook de nieuwbouw in 1997 heeft gerealiseerd.

Gemiddelde stedenbouwkundige waarde vanwege

- de plaatsing van de school die maar ten dele rekening heeft gehouden met de oude percelering van de ontginning van de kolonie Frederiksoord en waarbij de karakteristieke perenlaan werd gehalveerd.

Hoge ensemblewaarde vanwege

- de relatie van de schoolgebouwen met de omringende tuinstructuur en bijgebouwen.

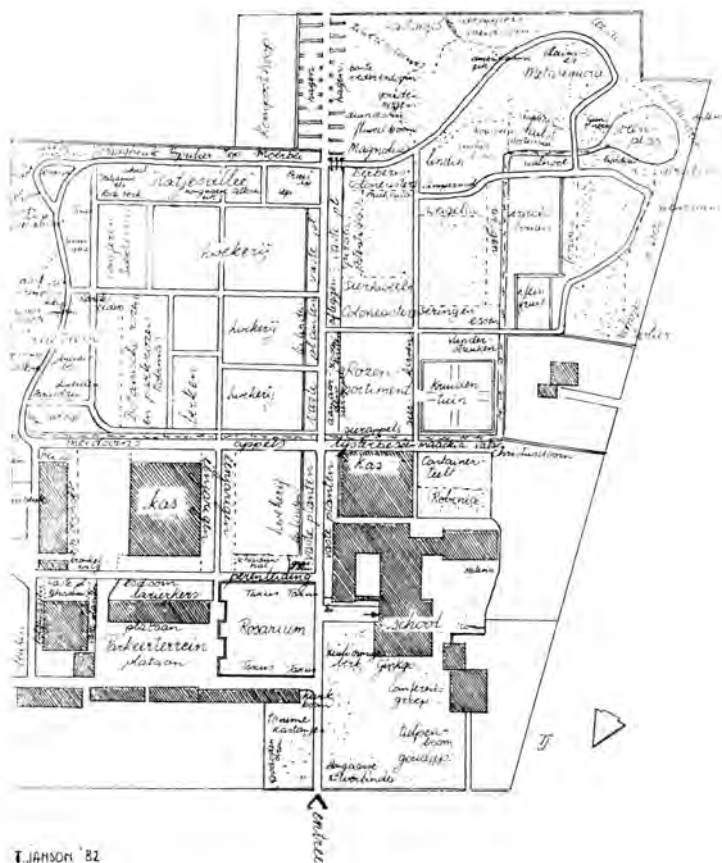
Positieve zeldzaamheidswaarde van de school

- als zijnde onderdeel van het bijzondere en unieke verhaal van de ontwikkeling van de Gerard Van Swieten Tuinbouwschool als zijnde de eerste tuinbouwschool in Nederland.

Positieve herkenbaarheid/gaafheid van de school

- gelet op de authenticiteit en grote mate van herkenbaarheid van de oorspronkelijke bebouwing uit 1969.
De latere uitbreiding heeft indifferente waarde.

Plattegronden Tuinbouwschool - 1982

- uitbreiding school van 1983 nog niet gebouwd
- geen groententuin meer, alleen kwekerij
- katjesallee
- nieuw kassencomplex

Fotorapportage RCE - 2005

